

K 9807
1

საქართველოს სსრ

პოლიტიკური და მეცნიერული
ცოდნის გამაგრებელი საზოგადოება

3. ლუდუშაური

მიხაილ შოდოხოვის შემოქმედება

თბილისი

1955

812
სსრ

3. ღ ღ ღ ღ ღ ღ ღ

მიხეილ შოლოხოვის
შემოქმედება

თბილისში წაქითხული
საჯარო ლექციის სტენოგრამა

კაზ
5.

9807
K1

მიხეილ ალექსანდრეს-ძე შოლოხოვი ფრიად სახელგანთქმული თანამედროვე რუსი საბჭოთა მწერალია. მის შემოქმედებაში ასახულია ჩვენი ქვეყნის ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი ეტაპები.

მ. შოლოხოვის ერთ-ერთი ძირითადი თვისებაა მხატვრულ სახეებში ისტორიული განვითარების კანონზომიერების უკუფენის, ძლიერი პოეტური გრძნობისა და მგზნებარე ლირიზმის გაერთიანება. შოლოხოვი სინამდვილეს ასახავს მთელი მისი სირთულით, წინააღმდეგობებით, კონფლიქტებითა და სიძნელეებით. ამასთანავე ის გვიჩვენებს ამ სიძნელეთა დაძლევის საშუალებას და კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით საბჭოთა ხალხის ძლევამოსილ წინსვლას კომუნისზმისაკენ. მწერლის ნაწარმოებებში ჩვენ ყოველთვის ვგრძნობთ ისტორიულ პერსპექტივას, მომავალს, რომელსაც საბჭოთა ადამიანები ქმნიან.

მ. შოლოხოვის ბრწყინვალე ნიჭი თავს იჩენს იმით, რომ, როდესაც მის ნაწარმოებებს ვკითხულობთ, თითქოს მათში აღწერილი ცხოვრების მონაწილენი ვხდებით. ეს კი იმით აიხსნება, რომ მწერალი ორგანულად დაკავშირებულია ხალხთან, იმ წრესთან, რომელსაც ასახავს.

მისი ნაწარმოებების მთავარი გმირია მშრომელი ხალხი, რომელიც ისტორიაში პირველად გახდა თავისი თავის ბატონ-პატრონი.

მწერალი არაჩვეულებრივ დამარწმუნებლად ავლინებს ხალხის დაუშრეტელ ძალას, მისი შინაგანი სამყაროს სიმდიდრესა და შემოქმედებითს შესაძლებლობებს. შოლოხოვის შემოქმედება მართლაც რომ ხალხურია, ხალხის ცხოვრების მოწინავე, წამყვანი ტენდენციების მქადაგებელი. ამიტომ იყო, რომ ი. ბ. სტალინმა შოლოხოვს „ჩვენი დროის სახელოვანი მწერალი“ უწოდა.

მხატვრული სიტყვის გამოჩენილმა ოსტატმა, კლასიკური რუსული და საბჭოთა ლიტერატურის საუკეთესო ტრადიციებზე აღზრდილმა, შოლოხოვმა შექმნა ისეთი ნაწარმოებები, რომლებმაც საბჭოთა და საზღვარგარეთული მკითხველის დამსახურებული სიყვარული მოიპოვეს.

მოწყობილმა კულაკურმა ამბოხებებმა ციმბირში, უკრაინაში, ტამბოვის გუბერნიაში (ანტონოვშიჩინა). გამოცოცხლდა ყოველგვარი კონტრრევოლუციური ელემენტების — მენშევიკების, ესერების, ანარქისტების, თეთრგვარდიელების, ბურჟუაზიული ნაციონალისტების საქმიანობა“¹.

ყოველივე ამან მნიშვნელოვანი კვალი დასტოვა შოლოხოვის ცხოვრებაში და გარკვეული გამოსახულება პოვა მის შემოქმედებაში.

თვრამეტი წლის შოლოხოვი 1923 წელს მოსკოვს ჩავიდა. აქ ის რამდენიმე ხანს მუშაობდა შავ მუშად, ქვის მჭრელად, მტვირთავად, მონაგარიშედ. იმავე დროს შოლოხოვმა თვითგანვითარებასთან ერთად დაიწყო მოთხრობების წერა ღონის ცხოვრებიდან. 1923 წელს გაზეთ „იუნოშესკაია პრავდაში“ დაიბეჭდა მისი პირველი ფელეტონი, ხოლო 1923 წელს ჟურნალ „კრესტიანსკაია მოლოდიოჟში“ — პირველი მოთხრობა „კვიცი“.

1925 წელს გამოვიდა მ. შოლოხოვის მოთხრობების კრებული „ღონური მოთხრობები“. ამ კრებულის წინასიტყვაობაში გამოჩენილი საბჭოთა მწერალი ა. ე. სერაფიმოვიჩი აღნიშნავდა ახალგაზრდა მწერლის თვალსაჩინო ნიქს. იმავე წელს გამოვიდა მოთხრობების მეორე შევსებული კრებული „ლაზარევის მინდორის“ სათაურით.

ეს ის დრო იყო, როდესაც ახალგაზრდა საბჭოთა ლიტერატურა, რომელსაც საფუძველი ჩაუყარა დიდმა რუსმა მწერალმა ა. მ. გორკიმ, მტკიცდებოდა მკაცრ ბრძოლაში დეკადენტობის, ფორმალიზმის, ნატურალიზმისა და ხელოვნების სხვა ბურჟუაზიულ დამახინჯებათა წინააღმდეგ.

საბჭოთა ლიტერატურა სულ უფრო და უფრო იკრებდა ძალღონეს და სრულყოფილი ხდებოდა. მას, ფართო მასებში შეჭჭონდა თავისი დროის მოწინავე იდეები და მათ მლალადებლად გამოდიოდა. ა. მ. გორკი თავის შემოქმედებაში ასახავდა კაპიტალიზმის ძველი სამყაროს რღვევას და მიესალმებოდა ახალი ადამიანის, ჩვენი დროის ნამდვილი გმირის წარმოშობას. მძლიერად გაისმოდა დიდი, მგზნებარე ტრიბუნის ვ. მაიაკოვსკის მქუხარე სიტყვა.

¹ საკავშირო კპ (ბ) ისტორია. მოკლე კურსი, გვ. 304.

განაგრძობდა რა წარსული დროის დიდ მწერალთა საუკეთესო ტრადიციებს, საბჭოთა ლიტერატურა სრულიად ახალ საქმეს, კაცობრიობისათვის მანამდე უცნობი სოციალისტური კულტურის მშენებლობას ახორციელებდა.

ამ პირობებში ვითარდებოდა და მწიფდებოდა მ. შოლოხოვის ნიჭი.

შოლოხოვი თავიდანვე გამოდის როგორც მოწინავე საბჭოთა მწერალი, რომელმაც უკვე თავის ადრინდელ მოთხრობებში დიდი რეალისტური ძალით ასახა სამოქალაქო ომის მოვლენები — ხალხის დიადი ბრძოლა ახალი ცხოვრებისათვის. მის პირველ მოთხრობებში ასახულია დონელ კაზაკთა შორის გაჩაღებული მძაფრი კლასობრივი ბრძოლა სამოქალაქო ომის პერიოდში. ძველი სამყაროს წარმომადგენლებს შოლოხოვი უპირისპირებს საბჭოთა ხელისუფლებისათვის თავდადებულ მებრძოლეს, უბრალო, მამაც ადამიანებს, რომელთაც ალაფრთოვანებს კომუნიზმის იდეა და რომელნიც მისი პრაქტიკულად განხორციელებისათვის იბრძვიან.

მ. შოლოხოვი გვიჩვენებს, რომ კაზაკობა მთლიანად რეაქციული ძალა არ იყო. „დონურ მოთხრობებში“ გადმოცემულია არა მარტო მდიდრებისა და ღარიბების ბრძოლა ერთმანეთთან, არამედ სისხლიანი დავა ცალკეულ ოჯახებშიც იჭრება. იშვიათი არაა, როდესაც მამები და შვილები მოწინააღმდეგე ბანაკებში იყრიან თავს. უფრო ხშირად მამები ძველი ცხოვრების წესწყობილების დამცველთა როლში გამოდიან, შვილები კი რევოლუციისათვის თავდადებული მებრძოლები არიან. ეს ორი მოწინააღმდეგე ბანაკი სრულიად არ ცნობს რაიმე კომპრომისსა და შერიგებას, მათ შორის მტრობა სისხლის საშუალებით წყდება. მაგალითად, მოთხრობაში „ჭიანჭამი“ კულაკი — მამა და მისი უფროსი შვილი ჰკლავენ უმცროს შვილს, კომკავშირულ სტეფანეს. მოთხრობაში „სურსათის კომისარი“ მხილებულია კულაკთა მტრული აგიტაცია იმის თაობაზე, რომ კაზაკებს პურის ნაჭარბი წითელი არმიისათვის არ ჩაეზარებინათ. ამის გამო კომისარი ბოდიაგინი, ასრულებს რა თავის უმაღლეს მოვალეობას რევოლუციის წინაშე, მშობელ მამასაც კი ხვრეტს. მას კარგად ესმის, რომ ეს უკიდურესი სიმკაცრეა, მაგრამ სხვა გამოსავალს ვერ ხედავს — ამას მოითხოვს რევოლუციის ინტერესები. ავტორი აქვე ასახავს ბოდიაგინის ღრმა ადამიანურ

გრძნობას, მის ჰუმანურ განცდებს. ბოლოს, ბოლიაგინი თავს შესწირავს სუსხიან ყინვაში გზაზე დამზრალი ბავშვის გადარჩენას.

შოლოხოვი მწვავე ბრძოლას ხედავს ღარიბთა ოჯახებშიც. მძრივ დამახასიათებელია შემდეგი: იმავე მოთხრობაში „ჭიანჭამი“, კულაკური ოჯახის მეთაურისა და მისი წევრების წინააღმდეგ მხოლოდ ერთი ადამიანი, კომკავშირელი სტეფანე ილაშქრებს, ხოლო მოთხრობაში „ორომტრიალი“ კრამსკოვების მთელი ღარიბი ოჯახი — მამა პოხომიჩი, მისი შვილები ეგნატე და გრიგოლი — საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზეა, გულმოდგინედ იცავს მას. მხოლოდ პოხომიჩის მესამე შვილი, ქვეესაული მიხეილი, რომელიც თავბრუდახვეულია წოდებრივი მედიდურებით და თანაც მოსყიდულია თეთრგვარდიელთა მიერ, ბრმად ემსახურება უკანასკნელთ, დაუნანებლად ხვრეტს მშობელ მამასა და ძმას.

სოციალური აღლოთი დიდად დაჯილდოებული შოლოხოვი გვიჩვენებს, რომ ღარიბი კაზაკობა მთელი ოჯახებით გადმოდიოდა საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე, მისი დასაყრდენი ხდებოდა კაზაკთა ხუტორში. მოთხრობაში „მოსისხლე მტერი“ შოლოხოვი, გვიამბობს, თუ როგორ იყო ხუტორი გამიჯნული ორ მოწინააღმდეგე ბანაკად. „ერთი მხრივ — ეფიმი და ხუტორის ღარიბობა; მეორე მხრივ — ეგნატე სიძით, წყლის წისქვილის პატრონი, ხუთიოდე მდიდარი და საშუალო გლეხთა ნაწილი“.

შოლოხოვის აზრით, ღარიბ კაზაკებს დასაფიქრებელიც კი აღარაფერი უნდა ჰქონოდათ იმაზე, თუ ცხოვრების რომელი გზა აერჩიათ. მათთვის არსებობდა მხოლოდ ერთი გზა — გზა რევოლუციისაკენ.

ამავე დროს მწერალი გვიჩვენებს, თუ რამდენად რთული იყო ახალ ცხოვრებასთან კაზაკთა შეგუების პროცესი, რამდენად ნელა ხდებოდა მათ შეგნებაში გარდატეხა, რადგან ისინი მოცული იყვნენ წოდებრივი და კუთხური კარჩაკეტილობით („უცხო სისხლი“, „მრუდე ბილიკი“).

მისდევს რა ცხოვრების სინამდვილეს, შოლოხოვი სხვადასხვანაირად წარმოგვიდგენს რევოლუციისათვის და მის წინააღმდეგ მებრძოლ კაზაკებს. პირველთ ახასიათებს რევოლუციური ჰუმანიზმი, ადამიანური მომხიბლველობა, სიკეთე და გულსხმიერება, მეორეთ კი — საშინელი სისასტიკე, ველურობა და უვიცობა.

პოლკოვნიკ ჩერნოიაროვისა და ესაულ კრამსკის („ორომ-ტრიალი“), პან ტომილინის („ლაზარევის მინდორი“), ბანდიტ ფომინის („რესპუბლიკის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს თავ-მჯდომარე“), კულაკ იგნატის („მოსისხლე მტერი“), კომენდანტონისიმეს („მეზახჩე“) სახეებში მწერალი გვიხატავს იმ კლასობრივ მტრებს, რომელთა წინააღმდეგ გამოდიან და იბრძვიან შოლოხოვის მოთხრობების გმირები, ახალი სამყაროს ადამიანები — კომუ-ნისტები და კომკავშირელები. ამ დადებით გმირთა სახეების გამო-ძერწვას შოლოხოვი აქსოვს მთელ თავის ფაქიზ სიყვარულსა და ახალგაზრდულ გრძნობას. ამ სახეებს შორის ჩვენ ვხედავთ ყოფილ მწყემსს, წითელარმიელს, სხვისი გაჭირვებისადმი უაღრესად გუ-ლისხმიერ, მაგრამ კულაკების მოსისხლე მტერს ედიმს („მოსისხლე მტერი“), ცოდნას უზომოდ მოწყურებულ ობოლს, კომკავშირელ გრიგოლს, რომელსაც სურს თავისი ქვეყნის მმართველი გახდეს („მწყემსი“), პეტკა კრემნევს — კომკავშირული უჯრედის მდივანს, რომელიც ყველაზე უფრო მძიმე და საშიშ დავალებებს თავის თავზე იღებს („გზა-ბილიკი“), მომხიბლავ თომა აკიმის-ძე კორწუ-ნოვს („თავხედი“) და სხვ.

ყველა ესენი გამსჭვალული არიან უბრალო, მშვიდობიანი, ადამიანური ცხოვრების წყურვილით, რომლისკენაც მიილტვის მთელი მშრომელი კაზაკობა.

* * *

ადრინდელი მოთხრობები შოლოხოვისათვის დიდი პოლიტი-კური და მხატვრული სკოლა იყო. უკვე ამ მოთხრობებში ნათლად გამოჩნდა მისი ნიჭის ძირითადი თვისებები — ადამიანის ღრმა და მრავალმხრივი ასახვის უნარი, დიალოგის განსაცვიფრებელი დაუ-ფლება, ბუნების შესანიშნავი აღწერა. ყოველივე ამან განსაკუთრე-ბული სიძლიერით იჩინა თავი შოლოხოვის უდიდეს ნაწარმოებებ-ში — „წყნარი დონი“. ამ რომანზე მწერალმა მუშაობა 1925 წელს დაიწყო. ამასთან დაკავშირებით ის მშობლიურ მხარეს დაუბრუნდა და კვლავ კაზაკთა წრეში აღმოჩნდა.

ოთხტომიან რომანზე მუშაობამ, რაც თითქმის 15 წლამდე გაგრძელდა, შოლოხოვისაგან მართლაც ტიტანური შრომა და დიდი სიმამაცე მოითხოვა. შოლოხოვი ღრმად უნდა დაუფლებოდა წარ-სულის მოწინავე რუსული ლიტერატურის მდიდარ მემკვიდრეობას

და შემოქმედებითად აეთვისებინა საბჭოთა ლიტერატურის გამოც-
დილება.

როგორც ცნობილია, ჯერ კიდევ ა. ს. პუშკინმა ასახა „კაპიტანის ქალიშვილში“ ხალხის მონაწილეობა სტიქიურ რევოლუციურ აჯანყებაში, ხოლო მ. ვ. გოგოლმა „ტარას ბულბაში“ და ლევ ტოლსტოიმ „ომსა და მშვიდობაში“ უჩვენეს ხალხის პატრიოტული ბრძოლა თავისი სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის. ეპიკური ხაზი რუსულ პროზაში სწორედ ამ ნაწარმოებებიდან მომდინარეობს.

„წყნარ დონში“ პირდაპირ არის მითითება პუშკინსა და ლერ-მონტოვზე, ნეკრასოვსა და ტოლსტოიზე. გმირულ-ეპიკური გაქანება, თხრობის დრამატიზმი, რაც დამახასიათებელია გოგოლის ისტორიული მოთხრობებისა და განსაკუთრებით „ტარას ბულბასათვის“, „წყნარ დონში“ შერწყმულია რომანტიკულ ამბულებასა და ლირიკულ მღელვარებასთან. ისტორიზმისა და თხრობის ლირიზმის ორგანული შეერთება, მოვლენათა ხალხური სულისკვეთების გადმოცემა შოლოხოვის „წყნარ დონში“ წარმოსდგება როგორც დიდრუსული ლიტერატურის და, კერძოდ, გოგოლის ტრადიციების შემოქმედებითი გააზრების შედეგი.

ისე როგორც „კაპიტანის ქალიშვილისა“ და „ტარას ბულბას“ ავტორები, შოლოხოვი თავისი ნაწარმოებების ცენტრში ხალხს აყენებს, მაგრამ შოლოხოვი ხალხის გმირულ ბრძოლას თავისუფლებისათვის გვიჩვენებს სოციალისტური რევოლუციისა და სამოქალაქო ომის ახალ კონკრეტულ-ისტორიულ პირობებში, როდესაც ხალხი უკვე ისტორიის შეგნებულ შემოქმედად გამოდის. სწორედ ეს კონკრეტულ-ისტორიული პირობები განსაზღვრავენ სოციალისტური რეალიზმის ეპოპეის თავისებურებას.

როგორც გოგოლი, შოლოხოვი ცალკეული პიროვნების ბედს ხალხის ბედს უკავშირებს, მაგრამ საბჭოთა მწერალი უფრო ღრმად გადაგვიშლის პიროვნების ხასიათს ისტორიულ ვითარებასთან ორგანულ კავშირში. სწორედ ეს კავშირი განსაზღვრავს პიროვნების ბედს. ამ მხრივ შოლოხოვი მ. გორკის მისდევს, რომელმაც პირველად მოგვცა სინამდვილის რევოლუციურ ვითარებაში ასახვის ნიმუშები.

შოლოხოვი ითვისებს ლ. ნ. ტოლსტოის შემოქმედების ძლიერ მხარეებს — საზოგადოებრივი სიყალბისა და ფარისევლობის

წინააღმდეგ გალაშქრებას, ყველაზე უფრო „ფხიზელ რეალიზმს“. საბჭოთა მწერალი ტოლსტოისაგან სწავლობს მაღალ მხატვრულ ოსტატობას, ადამიანის შინაგანი ცხოვრების როგორც რთულ, ისე ოდნავ შესამჩნევ მოვლენათა ასახვის უნარს.

მ. შოლოხოვი თავისი შემოქმედებით დაკავშირებულია ა. პ. ჩეხოვთანაც. მათ აკავშირებს ჩვეულებრივი ცხოვრების მომხიბლავი უბრალოების ასახვა. „წყნარი დონის“ ავტორი დიდი მხატვრისაგან მინდვრის პეიზაჟის სილამაზისა და პოეზიის გამოვლინების უნარს სწავლობს. ორივე მწერალმა კარგად დაინახა და გადმოსცა გარეგნული უბრალოებითა და ერთფეროვნებით მოცული მინდვრის ცხოვრება და პოეზია, მათ შეიგრძნეს მინდვრის სურნელოვნება, დაინახეს მისი თავისებური ფერები, იხმეს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ბგერები.

შოლოხოვისათვის ყველაზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საბჭოთა ლიტერატურის ფუძემდებლის მ. გორკის შემოქმედებას. თავის ისტორიულ ეპოპეაში „კლიმ სამგინის ცხოვრება“ მაქსიმ გორკიმ ნათლად წარმოადგინა რევოლუციამდელი სინამდვილის გრანდიოზული პანორამა, განიხილა ისტორიის გარდუვალი მსვლელობა. მ. გორკიმ, ერთი მხრივ, დაუზოგავად გამოავლინა სამგინების სოციალური არსი, მათი ინდივიდუალიზმი, ხალხისაგან მოწყვეტილი ბურჟუაზიული ინტელიგენციის მორალური სიცარიელე და უღირსი დაღუპვა, მეორე მხრივ კი მძლავრად აღიარა კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით ხალხთა მასების შეგნებულ და აქტიურ ბრძოლაზე კანონზომიერი გადასვლა.

შოლოხოვის „წყნარი დონის“ გამოქვეყნებამდე საბჭოთა ლიტერატურაში განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ ფურმანოვის „ჩაპაევი“ (1923), სერაფიმოვიჩის „რკინის ნიაღვარი“ (1924), ფადეევის „განადგურება“ (1927). ამ შესანიშნავ ნაწარმოებებს უდავოდ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა შოლოხოვისათვის.

* * *

„წყნარი დონი“ დონელ კაზაკთა წარსული ცხოვრების ამსახველი დიდი ეპიკური ნაწარმოებია. მასში ფართოდაა წარმოდგენილი რევოლუციის გზით კაზაკთა სულა და ამასთან დაკავშირებით მათ შორის გაჩაღებული დაძაბული კლასობრივი ბრძოლა. მკითხველი ღრმად რწმუნდება, რომ მშრომელ კაზაკობას მხოლოდ და მხოლოდ სოციალიზმის გზა უნდა აერჩია.

აღწერილის უკეთ გაგებისათვის საჭიროა გავითვალისწინოთ, რომ დონელი კაზაკობა ისტორიულად XVI საუკუნის პირველ ნახევარში ჩამოყალიბდა. იგი იზრდებოდა აუტანელი ფეოდალურ ჩაგვრის გამო რუსეთის სხვადასხვა ადგილიდან გამოქცეულთა ხარჯზე. მდინარე დონის წარმოც ნაპირებზე იქმნებოდა კაზაკთა პატარა „ქალაქები“, რომელთა მცხოვრებნი ჯერ თევზის ჭერას, ხოლო შემდეგ ხენა-თესვას მისდევდნენ. ამას გარდა კაზაკები ცხენოსანთა და ქვევითთა რაზმებში ერთიანდებოდნენ და თავიანთი წრიდან ატამანებსა და ესაულებს ირჩევდნენ, რომელთა მეთაურობით მშობლიური ქვეყნის საზღვრებს იცავდნენ.

მართალია, გარეგნულად რაზმების შექმნა დემოკრატიულ საფუძველზე ხდებოდა, მაგრამ დონელი კაზაკობა თვით მისი ჩამოყალიბების პერიოდშიც კი სოციალურად ერთფეროვანი არ ყოფილა. გამოქცეული გლეხები დამოკიდებული ხდებოდნენ მდიდარი კაზაკებისაგან, რომელნიც ადრე დაპატრონებოდნენ საუკეთესო მიწებსა და საძოვრებს. ეს კი იწვევდა ექსპლოატირებულთა აჯანყებებს. ჩაგრულმა კაზაკობამ XVII — XVIII საუკუნეებში აქტიური მონაწილეობა მიიღო ვასილი უსას, სტეფანე რაზინის, კონდრატ ბულავინისა და ემელიან პუგაჩოვის გამოსვლებში.

დროთა განმავლობაში დონის მცხოვრებთა შორის კლასობრივი ბრძოლა უფრო და უფრო მწვავედებოდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ მეფის მთავრობა კაზაკობიდან თავისებურ სამხედრო ფენას ქმნიდა და, მდიდარ კაზაკთა მომადლიერებისა და მოსყიდვის საშუალებით, მასში მთელი სამი ასეული წლის განმავლობაში „მეფისა და მამულისადმი“ ბრმა ერთგულებას ნერგავდა. კაზაკთა ძირეულ ფენას არწმუნებდნენ, რომ თითქოს ის „მაღალი ღირსების“ იყო; ზომებს იღებდნენ იმისათვის, რომ გაეღვივებინათ სიძულვილი კაზაკთა და არაკაზაკთა შორის („ინოგოროდნიე“ — სიტყვასიტყვით: „სხვაქალაქელები“); ყოველნაირად ხელს უწყობდნენ წოდებრივი ღირსების კულტის განმტკიცებას, ხოლო სხვადასხვაგვარი ცრუ ზნე-ჩვეულებები ამკვიდრებდა სრულ გაუნათლებლობას, ანელებდა კლასობრივ ბრძოლას. ამის გამო კაზაკობის საგრძნობი ნაწილი დიდი ხნით დაცილებული იყო იმ რევოლუციურ იდეებს, რომლებიც რუს ხალხს აღელვებდა.

ვ. ი. ლენინი პირდაპირ მიუთითებდა, რომ კაზაკთა შორის

შენარჩუნებული იყო მეურნეობისა და ყოფაცხოვრების განსაკუთრებით ბევრი შუასაუკუნეობრივი ნიშანი.

მაგრამ ეს მდგომარეობა საგრძნობლად იცვლება რუსეთში კაპიტალიზმის განვითარებასთან დაკავშირებით. რუსეთის პირველი რევოლუციის წლებში ხდება დონის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების განმტკიცება. მათი წარმომადგენლები მიდიან კაზაკთა სტანიცებსა და ხუტორებში და აგრძელებენ იქ ბოლშევიკურ ფურცლებს, რითაც ხელს უწყობენ კაზაკობის რევოლუციური შეგნების ზრდას.

რუსეთის პირველი რევოლუციის ამბებმა დიდად შეარყია კაზაკთა ერთგულება ცარიზმისადმი. ისინი მთელი რაზმებისა და გაერთიანებათა სახით უარს ამბობდნენ აჯანყებული მუშებისა და გლეხების დამოშმინებაზე.

შემდგომში კომუნისტურმა პარტიამ კიდევ უფრო გააძლიერა თავისი მუშაობა კაზაკთა შორის, ის დაეხმარა მათ კუთხური კარჩაკეტილობის დაძლევაში, ცდილობდა გამოეგლიჯა ცარიზმისათვის ეს ცენტრალიზებული ძალა, რამელსაც თვითმპყრობელობა იყენებდა რევოლუციის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ ყველაფერი ძირიანფესვიანად იცვლება, მშრომელი კაზაკობა მტკიცედ გადმოდის საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე. სწორედ ეს მოვლენა ასახა შეუდარებელი იდეური და მხატვრული ძალით მ. შოლოხოვმა თავის „წყნარ დონში“.

„წყნარი დონის“ ცენტრალური ფიგურაა გრიგოლი მეღებხოვის სახე, მაგრამ ეს სახე როდი ამოსწურავს ნაწარმოების ძირითად იდეას. მეღებხოვის ბედი სავსებით დამოკიდებულია ხალხის საერთო ბედზე. რომანის მთავარი გმირი ხალხია.

ნაწარმოების პირველსავე თავებში შოლოხოვი ყვება მეღებხოვის ოჯახის ისტორიას და შლის პირველ სიუჟეტურ ხაზს — აქსინიასადმი გრიგოლის სიყვარულსა და ნატალიაზე დაქორწინებას. ამასთან დაკავშირებულია მეორე სიუჟეტური ხაზი, რომელიც შეიცავს კაზაკთა კლასობრივად დაყოფის ფართო სურათს და მათი სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის გზას რევოლუციის წლებში. ამით განისაზღვრება რომანში წარმოდგენილი გმირების ურთი-

¹ ესარგებლობთ სპეციალური ნაშრომით — Яковенко, И. „Тихий дон“ М. Шолохова „О мастерстве писателя“, М. 1954.

ერთობა. საოჯახო და საყოფაცხოვრებო სფეროდან მწერალი დიდ საზოგადოებრივ მოვლენათა ასახვაზე გადადის. მეორე წიგნში შეუდარებელი ძალით არის წარმოდგენილი იმპერიალისტური იმით ხალხის უკმაყოფილება. შოლოხოვს გაბედულად გადააქვს თხრობა ერთი ფრონტიდან მეორეზე, უხვად იყენებს ისტორიულ დოკუმენტებს, გვიხატავს მასობრივ სცენებს.

მესამე წიგნში ხალხის უღმობელი ბრძოლა თეთრგვარდიელთა კონტრრევოლუციის წინააღმდეგ დაძაბულობის უკანასკნელ მიჯნას აღწევს. თავასი კულმინაციის შემდეგ მოქმედება მეოთხე წიგნში თანდათანობით კვანძის გახსნას უახლოვდება. მოვლენები ასახულია 1922 წლამდე, როდესაც საბჭოთა ხელისუფლება დონზე საესეებით იმარჯვებს.

მწერალი აღწერს დონელი კაზაკების ყოფაცხოვრებას, მათ ტრადიციებსა და ზნეჩვეულებებს, აკვირდება მეღვინეების ოჯახის ურთიერთობას ხუტორთან და ყურადღებას ამახვილებს კაზაკთა ოჯახების სხვადასხვა სოციალურ მდგომარეობაზე. ჩვენ ვხედავთ ერთი მხრივ ხალხის ბოროტ მტრებს — კულაკ კორშუნოვებს, აზნაურ ლისტინიკებს, ვაჭარ მოხოვებს და მათ ბანაკში მყოფ სასულიერო წოდების წარმომადგენლებს, ხუტორის გაპარტახებულ „ინტელიგენციას“, თეთრგვარდიელთა გენერლებსა და კაზაკთა ოფიცრებს; მეორე მხრივ გვევლინებიან მოჯამაგირე კოშევოი, კაზაკი კოტლიაროვი, ვალეტი, დავიდკა, რევოლუციური კაზაკობის წარმომადგენლები პოდტიოლკოვი, კრივოშლიკოვი, კომუნისტი მუშები შტოკმანი, ბუნჩუკი, ანა პოგუდკო, ღარიბი გლეხები და ქალაქის პროლეტარები.

„წყნარ დონში“ ნათლად არიან წარმოდგენილი ხალხის ინტერესების თავდადებული დამცველი კომუნისტების სახეები. ამ შემთხვევაში შოლოხოვი მიჰყვება გორკისა და ფადეევის ტრადიციებს.

მუშა-კომუნისტ შტოკმანის სახით მოცემულია მაღალი კომუნისტური შეგნება, სოციალიზმის გამარჯვების ღრმა რწმენა, მასებთან მჭიდრო კავშირი, უბრალოება და თავმდაბლობა.

მწერალი გვიჩვენებს შტოკმანის სოციალურ არსს და დაწვრილებით მოგვითხრობს მის წარსულს. შტოკმანი დაბადებულია მუშის ოჯახში. იგი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მუშაობდა როსტოვის ერთ-ერთ დიდ ქარხანაში და ყუბანის რკინიგზის სახე-

ლოსნობებში. იგი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა რუსეთის პირველ რევოლუციასში, ბევრჯერ იყო დაპატიმრებული და გადასახლებული. ბოლოს, როგორც გამოცდილი კომუნისტი, პარტიამ შტოკმანი მიავლინა მეტად ძნელ უბანზე — კაზაკ მოსახლეობაში სამუშაოდ. აქ ის იჩენს ღრმა რწმენას, თანმიმდევრობასა და ძლიერ ნებისყოფას. კაზაკებზე მისი ზეგავლენა ემყარება საბრძოლო ამოცანების ნათელ შეგნებას. შტოკმანი მაღალი კულტურის კომუნისტია. მან კარგად იცის ხალხის ისტორია, მარქსისტული მეცნიერება, რუსული ხელოვნება. ის ხუტორ ტატარსკოის კომუნისტების ამხანაგი და დამრიგებელია. შტოკმანი კოტილიაროვს ასწავლის რომ ის მტრების მიმართ პრინციპული და თანმიმდევარი უნდა იყოს („ან ისინი ჩვენ, ან ჩვენ მათ! მესამე გამორიცხულია“).

შტოკმანი გაბედულად და დამარწმუნებლად იბრძვის მშრომელი კაზაკობის გადმოსაყვანად საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე; „მშრომელმა კაზაკებმა მხოლოდ ჩვენი გზით უნდა იარონ“, — ამბობს ის.

თავისი მოქმედებით, მსჯელობითა და მრავალმხრივი ცოდნით შტოკმანი წარუშლელ სიყვარულსა და პატივისცემას იმსახურებს რევოლუციურად განწყობილ კაზაკთა შორის.

ამ მხრივ მეტად საინტერესოა ვალეტის საუბარი კოტილიაროვთან. ერთიც და მეორეც დიდად უკმაყოფილონი არიან ფრონტზე ყოფნისას იმპერიალისტური ომით, მაგრამ მათთვის ბევრი რამ ჯერ გაუგებარია. სწორედ ამ დროს ისინი გულთბილად იხსენებენ ბოლშევიკ შტოკმანს და ერთსულოვნად გამოთქვამენ იმ აზრს, რომ იგი მათ ყველაფერს კარგად აუხსნიდა.

მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კომუნისტ გარანჟას ეპიზოდური სახე. გამოჩნდება თუ არა რომანში, ის უმაღლვე გაქრება, მაგრამ იგი, როგორც შოლოხოვის თითქმის ყველა სახე, მძლავრად იჭრება მეხსიერებაში. გარანჟაში იგრძნობა ზალხის წრიდან გამოსული გამოცდილი ბოლშევიკი-აგიტატორი. უბრალო ჯარისკაც გარანჟას, რომელიც ადრე მკედლად მუშაობდა უკრაინაში. შეუძლია ძალიან იოლი, გასაგები ფორმით გადასცეს მეტად რთული და მნიშვნელოვანი აზრები. მისი მკვევრმეტყველება უხვად არის ვაჟდენთილი ხალხური ანდაზებითა და თქმულებებით.

თავისი სათნო არსებით, აღფრთოვანებული ბრძოლით ხალხის

საუკეთესო მომავლისათვის, ღრმა ოპტიმისტური განწყობით გა-
რაჟა არწმუნებს გრიგოლ მეღვინეს უკანასკნელისათვის უცნობ
ქვემარტებათა სამართლიანობაში.

გარანჯა დარწმუნებულია, რომ ოპტიმისტური ომი გააღვი-
ძებს ხალხთა მასებს, გაანათებს მათ შეგნებას და ისინი იარაღს
ბურჟუაზიისა და ცარიზმის წინააღმდეგ მიაბრუნებენ.

სანგრებში კაზაკთა შორის მუშაობდა ბოლშევიკი ილია ბუნ-
ჩუკი. მის პორტრეტში შოლოხოვი შეუპოვარ ძალას აღბეჭდავს.
ბუნჩუკი თავის დროზე გაბედულად ამხილებდა კორნილოვების
განზრახვებს, აქტიურად მონაწილეობდა დონზე წითელგვარდიელ-
თა რაზმების შექმნაში.

ანა პოგუდკოს სახით წარმოდგენილია შესანიშნავი რევოლუ-
ციონერი ქალი, რომელიც პრინციპულობასა და თანმიმდევრობას
იჩენს როგორც საზოგადოებრივ, ისე პირად ცხოვრებაში. მწერალი
ფაქიზად ხატავს ბუნჩუკისადმი მისი გრძნობის ზნეობრივ სისპე-
ტაკესა და უმანკობას. პოგუდკო და ბუნჩუკი გმირულად იღუპე-
ბიან რევოლუციის დასაცავად.

უკვე ჩამოყალიბებულ კომუნისტებთან ერთად, შოლოხოვი
თავის რომანში ასახავს აგრეთვე სხვა კომუნისტების წარმომობა-
საც დონზე საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის ბრძოლაში.

მათ რიცხვს მიეკუთვნება შტოკმანის მიერ აღზრდილი კაზაკი
კომუნისტი კოტლიაროვი, რომელიც ცხოვრების მეტად მძიმე და
რთულ გზას გადის. მისი რევოლუციური შეგნება იმპერიალისტურ
და სამოქალაქო ომებში მონაწილეობის პროცესში იზრდება. და-
სძლევეს რა თავის შეცდომებს, ის ხუტორის რევკომის თავმჯდო-
მარე ხდება და გარს იკრებს ლარიბ კაზაკებს. კოტლიაროვი თავის
თავს ჰკიცხავს იმის გამო, რომ მან მტრისადმი ღმობიერება გამო-
იჩინა. „დანანება კი არა, ბოლომდე მიყოლა და განადგურება იყო
საჭირო“, — ამბობს კოტლიაროვი. მწერალი გვიჩვენებს მის სუ-
ლიერ სიმტკიცეს სიკვდილის წინ, მის რწმენას იმ საქმის გამარ-
ჯებისადმი, რომლისთვისაც იგი სიცოცხლეს სწირავს.

კოტლიაროვი თავის ამხანაგებს მიმართავს: მართალია, მათ
ახლა სასტიკად დასჯიან, მაგრამ საბჭოთა ხელისუფლების დამხო-
ბას ვერაინ შეძლებს. „კომუნისტებო! ძმანო! დავიხოცოთ ისე,
რომ მტრებმა ჩვენზე არ გაიცინონ!“ — დაასკვნის კოტლიაროვი.

ამ გმირის სახით წარმოდგენილია რევოლუციისადმი ურყევი ერთ-
გულეობა, რევოლუციური მოვალეობის გრძნობა, დიდი ადამიანობა
და სათნოება. იგივე ახასიათებს „წყნარ ღონში“ გამოყვანილ ყვე-
ლა კომუნისტს.

პრინციპული, თანმიმდევარი და მგზნებარე კომუნისტია მი-
ხეილ კოშევოი. ჯერ კიდევ ჭაბუკობიდან ის მიიღტვოდა სიმართ-
ლისაკენ და, შევიდა რა შტოკმანის წრეში, დიდი სურვილი აღეძრა
გაეგო დონელი კაზაკობის სოციალური წარსული.

მწერალი გვიჩვენებს, თუ როგორ იზრდებოდა ამ უბრალო
ახალგაზრდა კაზაკის კლასობრივი შეგნება. იგი მას უპირისპირება
მისივე ასაკის გრიგოლ მელეხოვს, რომელიც სრულიად დაიბნა
თავის ძიებებში, ვერ პოვა ცხოვრების სწორი გზა.

ჯერ კიდევ იმპერიალისტური ომის წლებში კოშევოი მიხვდა,
რომ სიმართლე ხალხის მხარეზეა. მაშინ მან კაზაკთა ნაწილებში
არალეგალური სააგიტაციო მუშაობა გააჩაღა. იგი გამოდიოდა
ჯერ იმპერიალისტური სასაკლავოს და, შემდეგ, აჯანყებულ კაზაკთა
წინააღმდეგ.

კოშევოის ხასიათი მკლავნდება მის ქცევა-მოქმედებაში დონზე
საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისათვის ბრძოლის პროცესში.
კოშევოი ნაჩვენებია როგორც ცხოვრების ბატონ-პატრონი, რო-
გორც მშრომელი კაზაკობის ტიპიური წარმომადგენელი, რომელ-
მაც სწორი გზა რევოლუციაში დაინახა.

„წყნარ ღონში“ შოლოხოვის მიერ დახატულ სახეთა შორის
არიან აგრეთვე რეალური ისტორიული პირებიც, რევოლუციური
კაზაკობის ხელმძღვანელები — დონის რევკომის თავმჯდომარე
ფიოდოსი პოდტიოლკოვი და მისი თანაშემწე მიხეილ კრივო-
შლიკოვი.

განსაკუთრებით მძიმე დღეებში, როდესაც თეთრგვარდიელები
როსტოვს უახლოვდებოდნენ, საგანგებო კომისრის ს. ორჯონიკიძის
ბრძანებით პოდტიოლკოვი სათავეში უდგება სამობილიზაციო
კომისიას, რომელსაც დავალებული ჰქონდა კაზაკობა ბრძოლაში
ჩაება საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე, და როდესაც პოდტიოლ-
კოვი თეთრგვარდიელის ხელით იღუპება, ის მაინც არ კარგავს
რევოლუციის გამარჯვების იმეოს. თვით სახრჩობელის წინ პოდ-
ტიოლკოვი მამაცად უხსნის საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ

აჯანყებულ კაზაკებს, რომ ისინი შემცდარი არიან: „ახლა თქვენ გვხვრეტთ ჩვენ, ხვალ კი ჩვენი რიგი იქნება! საბჭოთა ხელისუფლება მთელ რუსეთში დამყარდება. აი, დაიმასხოვრეთ ჩემი სიტყვები“, — დაასკვნის პოდტიოლკოვი.

უნდა აღინიშნოს, რომ რომანის პირველ გამოცემებში პოდტიოლკოვი გამოყვანილი იყო მხოლოდ როგორც დონის მოსახლეობის კაზაკთა ნაწილის ინტერესების დამცველი; ის მოუწოდებდა, რომ მიწა განაწილებულიყო მხოლოდ კაზაკთა შორის. ამავე დროს შოლოხოვი პოდტიოლკოვს მიაწერდა მედიდურობასა და რიგითი კაზაკებისადმი უხეშობას. უარყოფითი ნიშნებით ხასიათდებოდა პოდტიოლკოვი პირად ცხოვრებაშიც.

კრივოშლიკოვს კი შოლოხოვი ხატავდა „მეოცნებედ და პოეტად“. არასინდისიერი მემუარისტების მიერ შეცდომაში შეყვანილი მწერალი ხაზს უსვამდა არა მის რევოლუციურ მოქმედებას, არამედ მალარიით დაავადებული ადამიანის მოღუწებულობასა და პასიურობას.

ი. ბ. სტალინი თავის წერილში ფ. კონისადმი, აძლევდა რა საერთოდ მაღალ შეფასებას „წყნარ დონს“, მიუთითებდა იმაზე, რომ შოლოხოვმა პოდტიოლკოვისა და კრივოშლიკოვის ასახვაში მთელი რიგი შეცდომები დაუშვა და პირდაპირ არასწორი ცნობებიც კი გამოიყენაო.

ყოველივე ეს მწერალმა მხედველობაში მიიღო და რომანის 1953 წლის ახალ გამოცემაში სათანადო შესწორებები შეიტანა.

მიუხედავად იმისა, რომ კონტრრევოლუციისთან ბრძოლაში ბევრი გმირი-კომუნისტი იღუპება (ლაგუტინი, ბუნჩუკი, ანა პოგუდკო, პოდტიოლკოვი, კრივოშლიკოვი, შტოკმანი, კოტლიაროვი), ისინი მაინც არასოდეს არ კარგავენ ხალხის ბრწყინვალე მომავლის რწმენას. მწერალი განამტკიცებს იმ იდეების უკვდავებას, რომლებისთვისაც კომუნისტები სიცოცხლეს სწირავენ.

რომანის ერთ-ერთი ცენტრალური გმირის — გრიგოლ მეღეხოვის ბედს შოლოხოვი გადაშლის ფართო ისტორიულ ფონზე, სადაც მთავარია ხალხის მასების მოძრაობა და განვითარება.

ჯერ კიდევ ომამდე კაზაკი გრიგოლ მეღეხოვი მამის ოჯახს ტოვებს და მოჯამაგირეობას იწყებს გენერალ ლისტინიციისთან. აქედან ის მიდის ჯარში, მონაწილეობს საომარ მოქმედებაში.

ფრონტზე მეღებოვი თავს ისახელებს როგორც მამაცი მეტ-
მარი, კარგი ამხანაგი; იგი თავგამოდებით იცავს კაზაკურ ღირსე-
ბას და განუხრელად ასრულებს თავის მოვალეობას ბრძოლაში.

მაგრამ რამდენადაც გრიგოლი მეტ სისხლს, საშინელებასა და
ტანჯვას ხედავს ფრონტზე, იმდენად უფრო მეტად ღრღნის მის
სულს გაუგებრობა. ეს გაუგებრობა იზრდება, ბოლოს ეჭვს ბა-
დება; ეჭვი კი იწვევს კითხვას: „რისთვის ვომობთ?“

ჭრილობის გამო გრიგოლი ჰოსპიტალშია მოთავსებული. აქ
ის ხვდება გარანეას; ეს უკანასკნელი მასზე დიდ გავლენას ახდენს.
გრიგოლის მანამდე გაუფორმებელი აზრები და განწყობილება
ამის შემდეგ გარკვეულ მიმართულებას იღებს, გრიგოლი „მოუ-
სვენარი“ კაზაკი ხდება. მაგრამ ეს ეჭვიანობა და სოციალური სი-
მართლის ძიებანი მალე ადგილს უთმობენ ძველ კაზაკურ შეხე-
დულებებსა და ზნე-ჩვეულებებს.

გრიგოლი კვლავ უბრუნდება ფრონტს, მაგრამ ის უკვე სულ
სხვა ადამიანია.

რევოლუციისა და სამოქალაქო ომის წლებში გრიგოლის პო-
ზიცია ხასიათდება მისი ეჭვიანობისა და მერყეობის გაძლიერებით,
რაც თანდათანობით კიდევ უფრო ღრმავდება და შემდეგ მწვავე
განცდაში გადადის. მეღებოვი გრძნობს თავისი ბედის უბადრუ-
კობას, ცხოვრებაში გზადაბნეულობას.

თებერვლის რევოლუციის პერიოდში მეღებოვი მოჰყვება კონ-
სერვატული კაზაკობის წარმომადგენლის, აშკარა ნაციონალისტის,
ასეულის მეთაურ ეფიმე იზვარინის გავლენის ქვეშ. მაგრამ ამავე
დროს მას რაღაც ფარული ცნობისმოყვარეობა პოლტიოლკინისა-
კენ, ბოლშევიკებისაკენ იზიდავს.

სამოქალაქო ომის დასაწყისში გრიგოლმა, როგორც მის შესა-
ხებ იზვარინი ამბობს, „წითელი რწმენა მიიღო“. ის იბრძოდა პოდ-
ტიოლკოვსა და კრივოშლიკოვთან ერთად, მაგრამ წითლებთან მი-
სი ყოფნა ხანმოკლე აღმოჩნდა, მას არ ჰყოფნიდა თანმიმდევრობა,
ის ვერ ურიგდებოდა მტრისადმი სიმკაცრეს, განიცდიდა რაღაც
სულიერ მღელვარებას. გრიგოლს „სძლევდა ფიქრი, ის გულით
ცივდებოდა“, მას ემჩნეოდა სულიერი დაღლილობა, ეძებდა სი-
წყნარესა და მოსვენებას, სურდა სრულიად ჩამოშორებოდა ყო-
ველივე იმას, რაც მძულვარებით ზობოქრობდა, მიეტოვებინა

მტრულად განწყობილი სამყარო და მოსვენებულ შრომითს ცხოვრებას მისცემოდა. გრიგოლს იზიდავდა მიწა, მეგუთნის მშვიდობიანი შრომა, მაგრამ ამის საშუალება მისთვის მაშინ სრულიად გამორიცხული იყო.

დონზე კლასობრივი ბრძოლა მწვავედებოდა. „ბარიერების ზევით“ დადგომა, ბრძოლისათვის გვერდის ავლა აღარ შეიძლებოდა. თვით ცხოვრება გადაჭრით მოითხოვდა ან ერთი ან მეორე ბანაკისადმი მიმხრობას. გრიგოლი, რომელიც მშობლიურ სტანიცას უბრუნდება, საკუთარ ოჯახში მოდის, კვლავ კაზაკურ შეხედულებასა და წესებს იზიარებს, მაგრამ ის „თავისიანებთანაც“, კაზაკთა შორის, ჯერ ვერ სარგებლობს „ღირსებით“, მას მოხუცებულები უნდობლობას უცხადებენ („ბოლშევიკებთან იყოო“), არ ნიშნავენ რაზმის უფროსად („რიგოსნად იყოს, სჯობს გრიშკამ ჯოგს მოუაროს“). ხოლო მოგვიანებით ის მაინც ზემო დონის აჯანყებულთა ვიოშენსკის პოლკის მეთაურად გვევლინება. მაგრამ ახლაც გრიგოლს არ შორდება ექვიანობა და მერყეობა. ვის მხარეზეა, ვის ებრძვის, დგას თუ არა სწორ გზაზე, იცავს თუ არა მას, ვისაც უნდა იცავდეს?— აი რა კითხვები არ აძლევს მოსვენებას მელებოვს.

ბოლოს, ავტორი იშვიათი დამარწმუნებლობით გვიჩვენებს გრიგოლის შეგნებაში ახალ გარდატეხას. გრიგოლი საბოლოოდ შორდება თეთრგვარდიელებს და გადადის წითელი არმიის რიგებში, სადაც ის თავგანწირულად იბრძვის, რათა თავისი ადრინდელი ცოდვები „გამოისყიდოს“.

ვადაზე აღრე დემობილიზებული გრიგოლი მშობლიურ ხუტორს უბრუნდება. სახლსა და კარ-მიდამოში მას სრული სიცარიელე ხვდება, ამიტომ ის კომუნის ეუბნება: „მე ყველაფერი მომბეზრდა: რევოლუციაც და კონტრრევოლუციაც... ყველაფერი წყალს წაუღია, მინდა ვიცხოვრო ჩემი პატარა შვილების გვერდით, ზელი მოვკიდო მეურნეობას, აი მთელი ჩემი ნატვრა“.

დაქანცული, ეჭვებით გათანგული გრიგოლი გრძნობს თავის მარტოობას, გრძნობს, რომ ის სრულიად უცხოა ახალი კაზაკობისათვის. მას უკვე აღარ გააჩნია არც რწმენა, არც ცეცხლი, არც ძალ-ღონე იმისათვის, რომ საქმეს ზელი მოჰკიდოს, ახალ ცხოვრებას შეუდგეს. ის კვლავ ტოვებს ხუტორს, აპყვება ყაჩაღებს, მიუხედავად იმისა, რომ ესმის მათი განწირულობა. ბოლოს ის სავსე-

პით ეცემა მორალურად. ასეთია მელენოვის უღირსი დასასრული, რაც ისტორიული პროცესის წინააღმდეგობათა შეჯახების შედეგია. რევოლუცია, რომელსაც მელენოვმა უღალატა, აღარ საჭიროებდა, რომ იგი მას „მიეღო“.

მელენოვის ცხოვრების დასასრული ნათლად შეტყვევებს, რომ ვინც თავის ხალხს ჩამომორდება, ის თვით ცხოვრებისაგან დაისჯება უმოწყალოდ.

„წყნარი დონის“ ფურცლებიდან ჩვენს წინაშე წარმოსდგებიან შესანიშნავი ქალების სახეები: გაბედული და ამაყი აქსინია, თავმდაბალი და შრომისმოყვარე ნატალია, გონიერი და დიდებული ილინჩინა, წარმტაცი და სიცოცხლით სავსე დუნიაშკა.

ყველა ამ სახის გამოძერწვისას კვლავ იჩენს თავს შოლოხოვის შეუდარებელი მხატვრული ნიჭი. ეყრდნობა რა კლასიკურ ლიტერატურის ტრადიციებს, შოლოხოვი განსაცვიფრებელი ძალით ასახავს ბუნებით დიდად დაჯილდოებულ, ხალხის წრიდან გამოსულ გლეხ მშრომელ ქალებს.

გრანდიოზული ბრძოლის ფონზე შოლოხოვი მკვეთრი და ძლიერი ხაზებით აქანდაკებს დიდად მომხიბლავ, გარეგნული და შინაგანი სილამაზით უხვად დაჯილდოებულ აქსინიას სახეს. მწერალი გვიხატავს მის „ცეცხლიან შავ თვალებს“, ოდნავ აბურცულ ფუნთუშა ტუჩებს, ჩამკვრივებულ მხრებს, მოყვანილ შავგვრემან კისერზე „პაწია ბუსუსიან კულულებს“.

აქსინიამ ბავშვობიდანვე განიცადა ცხოვრების სიმწარე. როგორც კი წამოიზარდა, ის მიათხოვეს ისეთ კაცს, რომელიც მას სრულიად არ უყვარდა. ამიტომ აქსინიას არსებობა კიდევ უფრო გაუარესდა, უფერული და უსიხარულო გახდა. მაგრამ ის არ დაემორჩილა თავხედ ქმარს, ცდილობდა გამოსავალი ებოვა თავისი მძიმე მდგომარეობიდან. და აი, მას მოეწონა გრიგოლ მელენოვი. პირველად აქსინიას შეეშინდა ამ ახალი გრძნობისა, მაგრამ ეს შიში მალე დასძლია და თვითონვე მიაშურა გრიგოლს. ამის შემდეგ ის მთლიანად გამოიცვალა. სიყვარულმა აქსინია წელში გამართა, იგი ამაყად დადიოდა და იმდენად ბედნიერად გრძნობდა თავს, რომ ხალხსაც კი აღარ ერიდებოდა. აქსინიასათვის გრიგოლისადმი სიყვარული ერთადერთი პროტესტი იყო თავისი აუტანელი მდგომარეობის წინააღმდეგ.

ის ძალიან გაბედულად და გადაჭრით იბრძვის ამ სიყვარულის შენარჩუნებისა და განმტკიცებისათვის. აქსინია მზად არის სიცოცხლეც კი შესწიროს თავის გრძნობას. მას სურს მოპოვებული სიყვარულით გადაჰფაროს მთელი თავისი შავბნელი წარსული. „გრიშა ჩემია, ჩემი!“ — ამბობს ის და ამაში იგრძნობა მისი უმტკიცესი ნებისყოფა, ღრმა სულიერი ძალა და ბედნიერებისადმი უსაზღვრო მისწრაფება.

მაგრამ შოლოხოვი აქსინიას ინტიმური ცხოვრების სფეროთი როდი კმაყოფილდება. ის მას სახავს, როგორც ენერგიით აღსავსე მშრომელ ქალს. მასზეა დამოკიდებული ოჯახის მთელი მეურნეობა. აქსინია სიხარულითა და მუყაითად შრომობს მინდვრად და შინ.

გამბედაობა და ნებისყოფის დიდი ძალა აქსინიას პიროვნებაში უერთდება სხვისი განცდისადმი იშვიათ გულისხმიერებას, გულკეთილობასა და გრძნობათა მთლიანობას.

აქსინია თავისუფლებისმოყვარე რუსი ქალია. მართალია, ის მონაწილეობას არ იღებს რევოლუციურ ბრძოლაში, მაგრამ მისი ბედი მთლიანად დამოკიდებულია ამ ბრძოლის დასასრულზე. აქსინია თავისებურად და საკუთარ ძალთა დიდი დაძაბვით ეძებს გზას ახალი, უკეთესი ცხოვრებისაკენ. იგრძნობა, რომ მას ამის იმედიც აქვს.

რაც უფრო მეტად მწვავდება ხალხის ბრძოლა ძველი სამყაროს წინააღმდეგ, მით უფრო მეტად ღელავს აქსინია იმ ადამიანის ბედ-იღბლის გამო, რომელსაც ის სამუდამოდ დაუკავშირდა და რომელზედაც მთელი თავისი მომავალი დაამყარა. აქსინია დიდი თავგანწირულობით იზიარებს მეღვინის ცხოვრების ყველა სიძნელესა და გაჭირვებას. ის მას სრულიად დაუფიქრებლად მიჰყვება გაურკვევლობისაკენ, სადაც მისთვის რაღაც მოჩვენებითი ბედნიერება „ისახებოდა“. ბოლოს კი ეს შესანიშნავი ქალი იღუპება იმასთან ერთად, ვინც სოციალური გზადაბნეულობის მსხვერპლი ხდება.

თითქმის ასევე ტრაგიკულია და დამახინჯებული ნატალიას ცხოვრება. ნატალია დიდი ზნეობრივი სიწმინდისა და ღრმა გრძნობის ადამიანია. აქსინიასაგან განსხვავებით, მას ძლიერ უყვარდა თავისი ქმარი — გრიგოლ მეღვინის ძე. პირველად მას ეგონა, რომ ბედნიერებას მიაღწია და მით დაფარა მთელი თავისი მძიმე წარ-

სული. ნატალია მოწიწებით თავს ევლებოდა გრიგოლს, ხოლო გაცილებს უამს იგი აღელვებული, სიხარულის ცრემლებით შეჰყურებდა მას.

თუმცა ნატალიამ ძლიერ განიცადა, როდესაც ის პირველად ქმარმა მიატოვა, მაგრამ მას იმედი მაინც შერჩა, რომ იგი კვლავ დაუბრუნდებოდა. მხოლოდ ჭორებმა და დაცივნამ აიძულეს ნატალია თვითმკვლელობის ცდისთვის მიემართნა.

ამაღელვებელია ნატალიას უკანასკნელი დღეები. მას სიკვდილი ელის, მაგრამ ის სულიერად მაინც არ ეცემა. პირიქით, ნატალია ნამდვილ მამაცობასა და სიმტკიცეს იჩენს. მისი თავდავიწყებული სიყვარული ბოლომდე ნაზია და სპეტაკი. სიკვდილის წინ ნატალია მოითხოვს, რომ მას ის მწვანე კაბა ჩააცვან, რომლითაც გამოწყობილი უყვარდა გრიგოლს. ნატალია თავის პატარა ვაჟიშვილს ანდერძად უტოვებს: „დაბრუნდება მამაშენი, — დაკოცნე იგი ჩემ მაგიერ და უთხარი, რომ მან თქვენ შეგიბრალოთ“.

უსაზღვროა ნატალიას სულგრძელობა და სიკეთის გრძობა. მიუხედავად მძიმე განცდებისა, შეურაცხყოფის და დამცირებისა, რაც მას ბედმა არგუნა გრიგოლთან ცხოვრების მანძილზე, ნატალია მაინც სიკვდილის წინ ყველაფერს აპატიებს ქმარს.

ღირსშესანიშნავ ადამიანად არის წარმოდგენილი გრიგოლის დედა ილინიჩნა, რომელსაც საშინელი ცხოვრება გაუვლია. ქალისათვის უღარესად მძიმე დამქანცავ შრომასთან ერთად მას გადაუტანია უღმობელი ქმრის სიმკაცრე და არაადამიანური მოპყრობა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, შეუნარჩუნებია ზნეობრივი სიწმინდე, ბუნებრივი სიბრძნე, გამსჭვრეტელობა და ადამიანებისადმი გულისხმიერება.

ჩვენს წინაშე ნათლად წარმოსდგება „ბრძენი და მამაცი მოხუცი ქალის“ ობობას ქსელივით დანაოჭებული სახე, შრომით გაუხეშებული ხელები. ილინიჩნა ვაჟეაცურად ზვდება სიკვდილს. შოლოხოვი დიდებულად შენიშნავს, რომ ტანჯულმა მოხუცმა სამარადისო მოსვენების ეს უფლება მთელი თავისი ხანგრძლივი და მწარე ცხოვრებით მოიპოვაო. ილინიჩნას სახე — ეს არის სახე უბრალო რუსი გლეხი ქალისა, შესანიშნავი მშრომელი დედისა.

სულ სხვანაირად წარმოსდგება ჩვენს წინაშე ბედნიერი ყმა-წვილი ქალი დუნიაშკა. ის მოუთმენლად მიეჩანება ახალი ცხოვრე-

შისაკენ. მას ბედმა არგუნა ბრწყინავდეს თავისი სილამაზით მზის
სხივებზე დიდი ქარიშხლის შემდეგ.

* * *

რომანი „წყნარი ღონი“ ისეთ ნაწარმოებთა რიცხვს ეკუთვნის, რომლებიც მთელი ეპოქის მხატვრული აზრის უმაღლეს მიღწევებს შეიცავენ და დიდი ხნის მანძილზე ცოცხალ ქანდაკებად რჩებიან, ხელოვნების განვითარების ისტორიაში მნიშვნელოვან ეტაპებად წარმოსდგებიან.

თავისი მხატვრული დიაპაზონით, სინამდვილის ფართო ასახვით, განზოგადების სიღრმით შოლოხოვის „წყნარი ღონი“ გვერდში უდგას ისეთ ეპიკურ ნაწარმოებებს, როგორიცაა პუშკინის „ბორის გოდუნოვი“, გოგოლის „ტარას ბულბა“, ლ. ტოლსტოის „ომი და მშვიდობა“, გორკის „კლიმ სამგინის ცხოვრება“.

ა. ნ. ტოლსტოი სამართლიანად შენიშნავდა, რომ მ. შოლოხოვის „წყნარი ღონი“ თავისი ენით, გრძობით, ადამიანურობითა და პლასტიურობით სრულიად რუსული, ნაციონალური, ხალხური ნაწარმოებიაო.

როგორც ზემოთ უკვე ვთქვით, რომანის მთავარი გმირი ხალხია. უამრავი ეპიზოდური პერსონაჟები, რომლებიც ერთიმეორეს ცვლიან და საუტყბოდ არიან ინდივიდუალიზებული და ტიპიზებული, ქმნიან ხალხის მთლიან სახეს. ათავსებს რა მრავალნაირ ხასიათებს სინამდვილის კონკრეტულ-ისტორიულ პირობებში, მწერალი ამ ხასიათებში ხალხის სხვადასხვა ფენის სოციალურ არსს ასახავს.

შოლოხოვი ახდენს რევოლუციონერი ხალხის, მისი მაღალი მორალური სახის, „სულიერი სიღიადის პოეტიზაციას“. მწერალი შეტრფის მტერზე გამარჯვების ურყევ რწმენას. ყოველივე ამას შოლოხოვი დიდი ძალით სახავს თეთრგვარდიელთა კონტრრევოლუციის წინააღმდეგ თავგანწირული ბრძოლის ეპიკურ სურათებში.

თხრობის განვითარებასთან ერთად თანდათან მატულობს მწერლის ლირიზმი. „წყნარ ღონში“ დრამატული დაძაბულობისა და ჩვეულებრივი ლირიკულობის გაერთიანებამ საშუალება მისცა საბჭოთა კომპოზიტორ ი. ძერჟინსკის შესანიშნავი ოპერა შექმნა ამ თემაზე.

რომანში ჩვენ ვხედავთ ავტორის გადახვევებს, რომლებიც

ორგანულადაა ჩაქსოვილი თხრობაში. ეს გადახვევანი გამთხატავენ მწერლის სიახლოვეს ხალხთან, ხალხის უკეთესი მომავლი დაინტერესებას, თვალუწვდენი სამშობლოსადმი ცხოველ სიყვარულს.

აბა გავიხსენოთ, როგორი გულისდამდაგველი სასიმღერო კილოთი, სევდიანი ინტონაციით არის გაუღენთილი ლირიკული გადახვევა დონშინაზე, იმპერიალისტური ომის წლებში მის საუკეთესო შვილთა დაღუპვაზე. ამის შემდეგ კი შოლოხოვი იძლევა მშვენიერი პეიზაჟის სურათს, რომელშიაც დიდი გრძნობით გამოსცემს დედამიწის ზურგზე სიცოცხლის უღვეველობას. მწერალი ამბობს, რომ დარღით მოსილი ბუნება მაინც ახარებდა ადამიანს თავისი მარადი სიცოცხლითო. დონის მინდვრის აღწერას შოლოხოვი უერთებს თავის ერთ-ერთ ყველაზე ემოციურ გადახვევას: „მინდორო მშობლიურო!.. თავს ვიხრი შენს წინაშე და შვილივით ვკოცნი შენს მტკნარ მიწას, დონის კაზაკური, დაუყანგავი სისხლით მორწყული მინდორო!“.

თხრობის დრამატიზმის გაძლიერებას შოლოხოვი უკავშირებს თავისი გმირების ფსიქოლოგიურ დახასიათებას. მწერალი ფსიქოლოგიურად ღრმად გადმოგვცემს ხალხის მდიდარ და რთულ სულიერ სამყაროს, თვითეული გმირის თავისებურებას, შინაგან განცდებს, გარე ცხოვრების შეგრძნობის განსაკუთრებულ მხარეებს.

რომანში მოხერხებულად არის ნახმარი უარყოფითი პარალელიზმები, რომლებიც კიდევ უფრო ამახვილებენ ყურადღებას დადებით ნაწილზე. თვით ეპიტეტი „წყნარი“ კონტრასტული გაგებით არის ნახმარი შედარებით იმ მღელვარე მოვლენებთან, რომლებიც დონზე ვითარდებოდნენ რევოლუციურ ეპოქაში.

შოლოხოვის „წყნარ დონში“ ადამიანის ფსიქოლოგიის გამოამჟღავნება შერწყმულია ბუნების სამყაროს ღრმად განჭვრეტასთან, თხრობის დრამატიზმი — ლირიკულობასთან, ტრაგიკული სიტუაციები — იუმორისტულ სცენებთან.

„წყნარ დონზე“ მუშაობისას იზრდებოდა და სრულქმნილი ხდებოდა შოლოხოვის ენობრივი ოსტატობაც. მწერალი ცდილობდა სიტყვის რაც შეიძლება მეტი მხატვრული ასახულობა, უბრალობა და სიზუსტე ეპოვნა; იგი უხვად სარგებლობდა ნათელი, მკვეთრი, ძარღვიანი, გამომეტყველი ხალხური ენით.

თავისი „წყნარი დონით“ - მ. შოლოხოვმა სოციალისტური რეალიზმის ლიტერატურაში საგრძნობი წვლილი შეიტანა.

„წყნარი დონის“ ავტორისაგან საბჭოთა მწერლები სწავლობენ სინამდვილის ეპიკური ასახვის, ფართო ტილოების შექმნის, ადამიანური ხასიათებისა და ხალხის, ფსიქოლოგიის გამოვლინების ოსტატობას. წლითი წლობით იზრდება იმ წიგნთა რიცხვი, რომლებიც ასე თუ ისე განიცდიან შოლოხოვის მხატვრული ოსტატობის გავლენას. ასეთ წიგნებს ეკუთვნის ა. პერვენცევის „ყუბანის სათავეში“, დ. პეტროვ-ბირიუკის „კაზაკები“, მ. ბუბენოვის „თეთრი არყის ხე“, კ. სადუნის „დარია“, ნ. სოკოლოვის „ნაპერწყალი“.

„წყნარი დონი“ თარგმნილია მსოფლიოს მრავალ ენაზე. მას კითხულობენ საფრანგეთსა და ინგლისში, იტალიასა და დანიაში, ინდოეთსა და პორტუგალიაში, ესპანეთსა და ამერიკაში, შვეიცარიაში და იაპონიაში.

გამოჩენილი ამერიკელი პროგრესული კრიტიკოსი სემოუელ სილენი, ადარებდა რა შოლოხოვს ლ. ტოლსტოის, წერდა: „ორივე მწერალი გადაგვიშლის ადამიანური ტიპების განსაცვიფრებელ ფართო გალერეას, რომლებიც საზოგადოების სხვადასხვა სოციალურ ფენას წარმოადგენენ — სხვადასხვა რწმენისა და ტემპერამენტის ადამიანები არიან... თუ ტოლსტოის რომანი არის XIX საუკუნის პროგრესული ხელოვნების სათავე, შოლოხოვის რომანი უჩვენებს ცხოვრების ახალ ჰორიზონტებს, რომლებიც თანამედროვე ეპოქაში ისახება“. მეორე საზღვარგარეთელმა კრიტიკოსმა „წყნარ დონს“ რუსეთის რევოლუციის შესახებ დაწერილ რომანთა შორის უდიდესი რომანი უწოდა. ის ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ შოლოხოვს აქვს „ხალხის გრძნობა, რაც იშვიათად გვხვდება რომელიმე სხვა ქვეყნის ლიტერატურაში, გარდა რუსეთისაო.“

„წყნარმა დონმა“ განსაკუთრებით დიდი გავლენა მოახდინა სახალხო დემოკრატიის ქვეყნების ახალგაზრდა ლიტერატურაზე. მაგალითად, რუმინეთის პრესაში აღინიშნა, რომ ამ წიგნს შეუძლია არა თუ მიმართულეა მისცეს ლიტერატურას, არამედ ადამიანების შეგნებაც კი შეცვალოსო. შოლოხოვის ეპოპეა დიდი პოპულარობით სარგებლობს ჩინეთსა და ბულგარეთში, ჩეხოსლოვაკიასა და კორეაში, პოლონეთსა და უნგრეთში.

„წყნარი დონი“ ერთი იმ დიდ ნაწარმოებთაგანია, რომლებიც

სამუდამოდ ჩვენს თანამგზავრებად და მეგობრებად რჩებიან. იგი არა მარტო ზეგავლენას ახდენს მოწინავე საბჭოთა და საზღვარგარეთული ლიტერატურის განვითარებაზე, არამედ მრავალნაირად მონაწილეობს ახალი ადამიანის, საბჭოთა საზოგადოების მოწინავე ჰუმანისტური მორალის ჩამოყალიბებაში.

რომანი „წყნარი დონი“ დაჯილდოებულია პირველი ხარისხის სტალინური პრემიით.

* * *

„წყნარ დონზე“ მუშაობისას მ. შოლოხოვი დიდ ყურადღებას აქცევდა აგრეთვე იმ მოვლენებს, რომლებიც მაშინ ჩვენს ქვეყანაში ვითარდებოდა. დაიწყო მთლიანი კოლექტივიზაცია და კულაკობის როგორც კლასის ლიკვიდაცია. ამ დიდმა ისტორიულმა მოვლენებმა იმდენად დაინტერესა მწერალი, რომ მან დროებით შეაჩერა მუშაობა „წყნარ დონზე“. ის ვაფაციცებით აღევნებდა თვალს და აკვირდებოდა იმ მოვლენებს, რომელთა მოწმე და აქტიური მონაწილეც თვითონ იყო. შოლოხოვი შეუდგა ახალი რომანის წერას, რომელსაც „გატეხილი ყამირი“ უწოდა¹.

ამ დროს გამოდის სოფლის სოციალისტური გარდაქმნის თემაზე დაწერილი მთელი რიგი ნაწარმოები. მაგრამ მათში თითქმის სრულიად არ არის ნაჩვენები მუშათა კლასის წამყვანი როლი საკოლმეურნეო ცხოვრებაზე სოფლის გადასვლის საქმეში. მუშის სახე ეპიზოდურ ფიგურად წარმოსდგება ისეთ დიდ ნაწარმოებებშიც კი, როგორც არის ფ. პანფეროვის „Бруски“. ამ ხარვეზს აესებს შ. შოლოხოვი თავისი ახალი რომანით. ის ასახავს სოფლის ცხოვრების „დიდ გარდატეხას“, როგორც „თვით მასების მოძრაობას“ როგორც ხალხის შემოქმედების აქტს მუშათა კლასისა და პარტიის ხელმძღვანელობით.

„გატეხილი ყამირი“ არსებითად „წყნარი დონის“ გაგრძელებაა.

„წყნარ დონში“ კაზაკობა ნაჩვენებია რევოლუციის პირველ ეტაპზე, სამოქალაქო ომის პერიოდში, როდესაც ის, სძლევდა რა რეაქციულ ტრადიციებს, გამოდიოდა საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე. „გატეხილ ყამირში“ კი დონელი კაზაკობა წარმოდგენილია ახალ ისტორიულ ეტაპზე — კოლექტივიზაციის პერიოდში.

¹ სარგებლობთ მოწვევად ვით B. B. Гуря. Жизнь и творчество М. А. Шолохова, М., 1955.

ამ რომანში შოლოხოვი ფართოდ და მრავალმხრივ აშუქებს ოცდაათიანი წლების ძირითად პრობლემებს. ის აღადგენს სოფლის რეალურ პოლიტიკურ მდგომარეობას, კლასობრივი ბრძოლის სიმწვავესა და დაძაბულობას, ამ ბრძოლაში ძალთა განაწილებას კოლექტივიზაციის დროს. მწერალი გვიჩვენებს კულაკთა და თეთრგვარდიელთა გაშმაგებულ წინააღმდეგობას, მავნებლობას, ხელმძღვანელობის შეცდომებსა და გადახრებს, აგრეთვე ყოველივე ამის გადალახვას მუშათა კლასთან კავშირში კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით. რომანში ნათლად არის წარმოდგენილი, თუ როგორ ხდება შრომისადმი სოციალისტური დამოკიდებულების ჩამოყალიბება, რა მნიშვნელობა აქვს კოლექტიურ შრომას ადამიანთა ახალი ცხოვრების აგების საქმეში; მკვეთრად და მთელი თავისი ფსაქოლოგიური სირთულით არის დასმული ახალი ისტორიული ვარდატეხის ეტაპზე ადამიანთა იდეური აღზრდის პრობლემა.

რომანის მხატვრულ საწებებში მწერალი გვისურათებს სოფლის ცხოვრების ძველი წყობის ლიკვიდაციის პროცესს. ასახავს რა სოციალიზმისაკენ გლახობის მასების გადამწყვეტ შემობრუნებას, მწერალი ხაზს უსვამს ახლის, პროგრესულის უძლეველ ძალას, ძველის, წარმავალის აღმოფხვრის საქმეში. მკითხველისათვის ნათელი ხდება სოფლად სოციალიზმის გამარჯვების კანონზომიერება.

რომანის იდეური მნიშვნელობა ხაზგასმულია თვით სათაურით — „გატეხილი ყამირი“. მშრომელი გლახობის ცხოვრებასა და შეგნებაში ღრმა რევოლუციურ ვარდატეხას შოლოხოვი გატეხილი ყამირის, პირველად მოხსული, ნოყიერი, ახალი თესლით დათესილი და უხვი მოსავლის იმედის მომცემი მიწის სახეში აქსოვს. გატეხილი ყამირი განასახიერებს მშრომელ გლახობას, რომელიც თავისუფლდება ძველის ნაშთებისაგან და მთელ თავის შემოქმედებით ენერგიას ბედნიერი საკოლმეურნეო ცხოვრების შექმნას ახშარს.

მოქმედება ვითარდება ორი კლასობრივი ძალის შეტაკების საფუძველზე. ერთი მხრივ წარმოდგენილია ხუტორ გრემიაჩი ლოვის მშრომელი გლახობა, რომელიც კომუნისტ-ოცდახუთათასელის დავიდოვის ხელმძღვანელობით ქმნის კოლმეურნეობას, ხოლო მეორე მხრივ — ხუტორის კულაკური ნაწილი კონტრრევოლუ-

ციონერ პოლოვცევის მეთაურობით, რომელიც ყოველგვარ საშუალებას ხმარობს იმისათვის, რომ ხელი შეუშალოს ახლად შექმნილ კოლმეურნეობას.

სიუჟეტი აგებულია ისე, რომ დავიდოვი და პოლოვცევი ერთ-მანეთს პირისპირ არასოდეს არ ხვდებიან, მაგრამ მოვლენათა ვითარება მათი ქცევითა და მოქმედებით განისაზღვრება.

კლასობრივი ბრძოლა უკიდურეს წერტილს აღწევს, როდესაც ქვეყნდება ი. ბ. სტალინის სტატია „თავბრუდახვევა წარმატებებისაგან“. ეპიზოდები, რომლებიც დაკავშირებულია ამ სტატიასთან, შეადგენენ რომანის მოქმედების კულმინაციას. სტალინის სტატიის გავლენით პოლოვცევი აღარ უჯერებენ ჩამორჩენილი კაზაკებიც კი, ხდება მათი საბოლოო ჩამოშორება მისგან, იმსხვრევა მისი კონტრრევოლუციური აჯანყების გეგმა და მტკიცდება კოლმეურნეობის ძირითადი ბირთვი.

სიუჟეტის საკვანძო მომენტებია მასობრივი სცენები, დაკავშირებულნი განკულაკებასთან, კოლმეურნეობის შექმნასთან, პირუტყვის გაერთიანებასთან, სათესლე ფონდის შეგროვებასა და საგაზაფხულო თესვასთან.

რომანის პირველ წიგნში კვანძის საბოლოო გახსნა არაა მოცემული, მაგრამ იგი წინასწარ გადაწყვეტილია მოვლენათა მთელი ვითარებით: საკოლმეურნო მოძრაობა იმარჯვებს და ახალი სოფლის საუკეთესო მშრომელნი კომუნისტური პარტიის რიგებში შედიან.

რომანის ცენტრალური ფიგურაა ოცდახუთათასელი დავიდოვი. ის განასახიერებს ერთ-ერთ საუკეთესო წარმომადგენელს მუშათა კლასისა, რომელიც კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით მშრომელთა ახალ ცხოვრებას აშენებს.

მიუხედავად იმისა, რომ დავიდოვს თავის მუშაობაში ზოგიერთი ხარვეზი აქვს, ის უკვე პოლიტიკურად სავსებით მომწიფებული და სოფლად პარტიის პოლიტიკის გამტარებელია. მასთან ერთად შოლოხოვი გვიხატავს ორ სახეს. ამ სახეებში ის გვიჩვენებს ზრდის პროცესის თავისებურ ტკივილებს, რომლებსაც განიცდიდნენ სულ ახლახან პოლიტიკურ სკოლაგაილილი სოფლის კომუნისტები. ასეთები არიან ნაგულნოვი და რაზმეტნოვი.

ნაგულნოვი პარტიის უაღრესად ერთგული წევრია, სისხლით

და ხორციით არის მასთან შეზრდილი. მაგრამ შეუკავებელ ტემპერამენტს, პოლიტიკურ მოუმიფებლობას ნაგულნოვი ხანდახან ყოველად შეუწყნარებელ „მემარცხენე“ შეცდომებამდე მიჰყავს. ის გატაცებულა მსოფლიო რევოლუციის იდეით, მაგრამ ნათლად ვერ ერკვევა თავისი კოლმეურნეობის კეთილდღეობის კონკრეტულ ვითარებაში. ნაგულნოვს ახასიათებს უკიდურესობა: ის ხან მოითხოვს დაუყოვნებლივ დახვრიტონ კაზაკები, რომლებიც პირუტყვს ჰკლავენ იმ მიზნით, რომ კოლმეურნეობაში არ გააერთიანონ, ხან მოუწოდებს, რომ ქათმებიც კი კოლმეურნეობაში იქნენ გაერთიანებული, ხან ნაგანით ემუქრება კაზაკებს და ხელწერილს სთხოვს, რომ ისინი „საბჭოთა ხელისუფლებას წინ არ ელობებოდნენ“. იგრძნობა, რომ მტკიცე ხელმძღვანელობის გარეშე ნაგულნოვი ბევრ გამოუსწორებელ შეცდომას ჩაიდენდა, მაგრამ დავიდოვის ზეგავლენით ის შედარებით მალე სწორდება, სწორ გზაზე დგება.

ნაგულნოვისაგან ბევრად განსხვავდება რაზმეტნოვი. ამ უკანასკნელს არ ჰყოფნის ნებისყოფა და მოთმინება. ის თავს ვერ იკავებს განკულაკების დროს, მას არ შეუძლია გადააჯეროს მარინე, როდესაც ის კოლმეურნეობიდან გასვლას გადაწყვეტს.

საყურადღებოა, რომ რაზმეტნოვი, ისე როგორც ნაგულნოვი, დავიდოვს უყურებს როგორც იმის მაგალითს, თუ როგორ უნდა იქცეოდეს პარტიის წევრი, და იგი თანდათან უფრო მკაცრი და მტკიცე, ნამდვილი კომუნისტი ხდება.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს კონდრატ მაიდანოკოვის ფიგურა. მისი სახით შოლოხოვი გვიჩვენებს კოლმეურნეობაში საშუალო გლეხის ჩაბმას. ცნობილია, რომ ეს მეტად მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო. აჯამებდა რა 1929 წლის შედეგებს თავის წერილში „დიადი გარდატეხის წელი“, ი. ბ. სტალინი წერდა: „...კოლმეურნეობებისაკენ დაიძრა საშუალო გლეხი. ეს არის სოფლის მეურნეობის განვითარების იმ ძირეული გარდატეხის საფუძველი, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლების უმნიშვნელოვანეს მიღწევას შეადგენს გასული წლის მანძილზე“¹. სტალინს მოყავდა ლენინის სიტყვები: „კომუნისტურ საზოგადოებაში საშუალო გლეხობა მხოლოდ მაშინ იქნება ჩვენს მხარეზე, როცა მას ცხოვრების ეკონომიურ პირობებს შევუმსუბუქებთ და

¹ ი. ბ. სტალინი, თხზ., ტ. 12, გვ. 146.

გავუუმჯობესებთ“, და დასძენდა: გასულმა წელმა ცხადყო, რომ პარტია ამ ამოცანასაც წარმატებით ართმევს თავს. ცნობილია, რომ დამდეგი 1930 წლის გაზაფხულისათვის ჩვენ მინდვრებზე გვექნება 60 ათასზე მეტი ტრაქტორი. აი სად არის იმის მიზეზი, რომ საშუალო გლეხმა პირი იბრუნა „კომუნისაკენ“¹.

კონდრატ მაიდანკოვი კრებაზე სწორედ იმის შესახებ ლაპარაკობს, რომ მან გაიგო, თუ რამდენად გააუმჯობესებს მის მდგომარეობას კოლმეურნეობაში შესვლა, და რაკი ეს გაიგო, იგი მტკიცედ მიდის არჩეული გზით. ხოლო ეს გზა მისთვის იოლი როდია. შოლოხოვი ძალიან დიდი დაკვირვებით მიუთითებს იმაზე, რომ მაიდანკოვი სულ უფრო მეტ ინტერესს იჩენს საკოლმეურნეო ქონებისადმი. ის კარგად გრძნობს თავის სიახლოვეს პარტიასთან, მისთვის ნათელია, რომ პარტიას გლეხობა მიჰყავს საამური, ბედნიერი ცხოვრებისაკენ. სწორედ ამიტომ მაიდანკოვი თვლის, რომ ის ჯერ კიდევ არ არის მზად პარტიაში შესასვლელად. მაგრამ ჩვენ ვხედავთ, რომ დღითიდღე მაიდანკოვი უფრო მეტად ამქლავნებს ცხოვრებისადმი დამოკიდებულებას. თავის სიტყვაში „აგრარული პოლიტიკის საკითხებისათვის სსრ კავშირში“ ი. ბ. სტალინი ამბობდა, რომ სწორედ იმიტომ, რომ საშუალო გლეხი კოლმეურნეობაში მოვიდა, „საკოლმეურნეო მოძრაობა... გადაიქცა გლეხობის ძირითადი მასების მილიონთა და მილიონთა მოძრაობად“².

ყოველივე ამას შოლოხოვი ბრწყინვალედ წარმოადგენს მაიდანკოვის სახით.

სახეთა სისტემა რომანში უკუფენს კოლექტივიზაციის გამოკლასობრივი ბრძოლის ძალთა განლაგებას: ერთი მხრივ — კოლმეურნეობის შემქმნელნი და ორგანიზატორები — დავიდოვი, ნაგულნოვი, რაზმეტნოვი, მაიდანკოვი, უშაკოვი, ლიუბიშკინი და სხვა აქტივისტები; მეორე მხრივ — ხალხის მტრები, კოლექტივიზაციის გატარების ხელის შემშლელნი — პოლოვცევი, ლიატეცკი, ოსტროვნოვი, კულაკები და მათ გავლენის ქვეშ მოყოლილი საშუალო (ბანიკი) და ღარიბი (ბორსჩევი) გლეხები.

ხალხის სახე მოცემულია დინამიკაში. მისი სოციალისტური

¹ ი. ბ. სტალინი, თხზ., ტ. 12, გვ. 148, 149.

² იქვე, გვ. 155.

შეგნების განვითარება და განმტკიცება გამოვლინებულია მშრომელი კაზაკობის მასების განზოგადებულ სახესა და ღარიბი და საშუალო კაზაკების ტიპიურ სახეებში. კაზაკთა მასა ნაჩვენებია ჯერ ცალკე ჯგუფებად განკუთვლების სცენებში, შემდეგ მთლიანად — ზუტორის კრებებზე, უშუალოდ შრომის პროცესში.

შოლოხოვი გვიჩვენებს, რომ გლეხთა მასობრივი ლტოლვა კოლმეურნეობებისაკენ პარტიის მიერ სოფლად ჩატარებული დიდი მუშაობის შედეგი იყო. მწერალს კარგად აქვს შეგნებული, რომ სოფლის მეურნეობის სოციალისტური გარდაქმნა გამოწვეული და გამართლებული იყო არა მხოლოდ მშრომელი გლეხობის მატერიალური მდგომარეობით, არამედ ჩვენს ქვეყანაში სოციალისტური მშენებლობის მოთხოვნებითაც. ამის შესახებ ლაპარაკობს დავიდოვი ღარიბ გლეხთა პირველსავე კრებაზე: „თქვენ ყველა უნდა გაერთიანდეთ კოლმეურნეობაში, განასაზოგადოთ მიწა, მთელი თქვენი იარაღები და საქონელი. რატომ უნდა შევიდეთ კოლმეურნეობაში? იმიტომ, რომ კვლავ ასე ცხოვრება არ შეიძლება. პურის გამო სიძნელეები იმიტომ გვაქვს, რომ კულაკი მას მიწაში ალბობს. იძულებული ვართ პური ბრძოლით წავართვათ! თქვენ კი სიამით ჩააბარებდით, მაგრამ თვითონაც რომ ცოტა გაქვთ! საშუალო-ღარიბთა პურით საბჭოთა კავშირს ვერ გამოჰკვებავ. საჭიროა მეტი დაითესოს. მერე, როგორ გინდათ კავით, ან ერთსაკვეთიანი გუთნით მეტი დასთესო? მხოლოდ ტრაქტორს შეუძლია ჩვენი ხსნა. ეს ფაქტია!“¹.

მშრომელი გლეხობა უყოყმანოდ უჭერებს დავიდოვს. აი როგორ პასუხს აძლევს მის გამოსვლაზე გლეხთა ერთ-ერთი საუკეთესო წარმომადგენელი ლიუბიშკინი: „— არა, ერთი მითხარი, რა საჭიროა, რომ საბჭოთა ხელისუფლებისათვის შენ აგიტაციას გვიწვევ აქა? ომის დროს თვითონ ჩვენ ფეხზე დავაყენეთ ის აქა. და მხარი მივეცით, რომ არ წაქცეულიყო. ვიცით, რა ხილია ეგ კოლმეურნეობა და კიდევაც შევალთ შიგა... მე თვითონ კალინინისათვის წერილის მიწერა მინდოდა, რო გლეხებს დახმარებოდა ახალი ცხოვრების გამართვაში“.

¹ ყველა შემთხვევაში ვსარგებლობთ არისტო ჭუმბაძის თარგმანით, სახელ-
ვაში, 1934.

ამრიგად, ჩვენ ნათლად ვხედავთ, რომ მშრომელ გლეხობას არა მხოლოდ კარგად შეუგნია „ახალი ცხოვრების გამართვის“ აუცილებლობა, არამედ ის მთელი სულით და გულით მხარს უჭერდა სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის პოლიტიკას, რომელსაც პარტია ახორციელებდა.

* * *

როგორც ცნობილია, გასულ წელს ჟურნალ „ოგონიოკში“ და გაზეთ „პრავდაში“, ხოლო წელს ჟურნალ „ოქტომბერში“ დაიბეჭდა „გატეხილი ყამირის“ ახალი თავები.

ოც წელზე მეტი გავიდა და ჩვენ კვლავ ვეცნობით საყვარელი წიგნის გმირების შემდგომ ცხოვრებას. მკითხველისათვის უდავოდ ძნელია მათი ხელახლა წარმოდგენა ესოდენ დიდი ხანდაზმულობის შემდეგ. ჩვენი ქვეყანა ბევრად შეიცვალა, ხალხი გაიზარდა, მოვიდნენ ახალი თაობანი, რომლებიც კომუნიზმის აქტიური მშენებლები გახდნენ. თანამედროვე მკითხველთა შორის ცოტანი როდია არიან ისეთებიც, რომლებსაც სრულიად არ ახსოვთ ოცდაათიანი წლები და ბავშვები იყვნენ დიდი სამამულო ომის დროს.

ბევრი რამ შეიცვალა ლიტერატურაშიც. იგი საგრძნობლად გამდიდრდა და მრავალსახოვანი გახდა, მტკიცედ დამკვიდრდა სოციალისტური რეალიზმი.

რომანის ახალ თავებში ასახული მოვლენები და ვითარებანი მძლავრად ეხმაურებიან ჩვენს დღეებს, ცხადყოფენ იმ თავდადებულ პატრიოტულ შრომას, რომელსაც პარტიის მოწოდებით ახლანდელი საბჭოთა ადამიანები ეწევიან სოფლად. მაგრამ ჩვენ ამ მხრივ არ უნდა ვეძებოთ პირდაპირი დამთხვევები. ამჟამად საკომეურნეო სოფელი თავისი განვითარების უფრო მაღალ, ახალ საფეხურზე იმყოფება, მაგრამ საკომეურნეო წყობის განმტკიცებისა და სოფლის მშრომელთა სოციალისტური შეგნების საკითხები მაინც არ არის მოხსნილი.

რომანის ახალ თავებში ჩვენ ვხედავთ, თუ როგორ იცვლიან თავიანთი მოქმედებისა და ქცევის მეთოდებს ახალი ცხოვრების მტრები — ოსტროვნიკი, პოლოვცევი, ლიატევსკი და სხვები. რაც უფრო იზრდება და ძლიერდება მათში ღვარძლი და ბრახი, მით უფრო აშკარა ხდება, რომ ისინი განწირული არიან.

სამაგიეროდ ყოველმხრივ იმარჯვებენ ახალი სოციალისტური სოფლის წარმომადგენლები მუშა-კომუნისტის დავიდოვის მეთაურობით. იზრდება ჩვენი ძველი ნაცნობების — ნაგულნოვის, რაზმეტნოვის, მოხუცი შუკარის, კონდრატ მაიდანიკოვის შეგნება, მდიდრდება მათი შინაგანი სამყარო, სულ უფრო ბრწყინვალედ ისახება მათი მომავალი.

ჩვენს წინაშე წამოსდგება მშვენიერი ყმაწვილი ქალის — ვარიას სახე, რომელიც თავისი ნათელი სხივებით უხვად მოჰფენს შუქს დავიდოვის ამ კეთილი გულის და მაღალ მისწრაფებათა ადამიანის ცხოვრებას.

რომანის ახალი თავები მკითხველთა დიდ ინტერესს იწვევს თავისი ღრმა შინაარსითა და მდიდარი მხატვრულობით.

* * *

„გატეხილ ყამირში“ შოლოხოვის მხატვრული ოსტატობა შემდგომ განვითარებას აღწევს. ჩვენ აქ კვლავ ვხედავთ ფართო ეპიკურ გაქანებას. კვანძის შეკვრა, კულმინაცია და კვანძის გახსნა ემყარება არა გმირების პირად ურთიერთობას, არამედ მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ მოვლენებს, რაც სოციალისტური რეალიზმის მეთოდის დამახასიათებელი თვისებაა და რაც განსაკუთრებული ძალით წარმოსდგა ამ მეთოდის ფუძემდებლის მაქსიმ გორკის რომანში „დედა“.

ამ დიდ მოვლენებთან ერთად, რომლებიც სიუჟეტის საფუძველს წარმოადგენენ, შოლოხოვის რომანში ბევრია კერძო სცენები და ეპიზოდები, თავისებური სურათები, რომლებიც ხან „აცოცხლებენ“ თხრობას, ხან კიდევ ამა თუ იმ დაძაბულ მდგომარეობას ანელებენ. შოლოხოვი იუმორსაც მიმართავს. მისი იუმორი სიცოცხლით სავსეა და ნაწარმოებს ოპტიმისტურ ელფერს აძლევს.

შოლოხოვის რომანების კომპოზიცია ხასიათდება იმით, რომ ყველა მოვლენა, პერსონაჟი და ავტორის შემთხვევითი შენიშვნაც კი ყოველთვის მოტივირებულია მისი განზრახვით, რომელიც შემდგომი თხრობის პროცესში ირკვევა.

სოციალისტური რეალიზმის კლასიკური ნიმუში „გატეხილი ყამირი“ თავისი შემოქმედებითი მანერითა და ენობრივი ოსტატობით მეტად თავისებური რომანია. შოლოხოვის იშვიათად გამომსა-

ხველი სტილი, რომელიც საერთოდ ცოცხალი ხალხური ენის სიმდიდრეს შეიცავს, მოწმობს, რომ მისი შემოქმედების ფესვები ღრმად მიდის ხალხურ ნიადაგში. მწერალი უხვად სარგებლობს ღონური კილოკავით, რომელსაც საფუძვლად უდევს რუსული ნაციონალური ენა. შოლოხოვს კარგად ესმის, რომ მწერალმა უნდა წეროს საერთოდ მიღებული ლიტერატურული ენით, მაგრამ ამასთანავე ის შენიშნავს: „ადგილობრივი დიალექტების ხმარება რამდენადმე დასაშვებია, თუმცა ეს უნდა ხდებოდეს მოხერხებულად და გემოვნებით“. „დიალექტების ბოროტად გამოყენებას ლიტერატურულ ნაწარმოებებში, — ამბობს შოლოხოვი, — ვთვლი უდავო ნაკლად. ახალ გამოცემაში მე ვწმენდ ჩემს წიგნებს ადგილობრივი სიტყვებისაგან“.

აქვე აღსანიშნავია, რომ როდესაც 1934 წელს დიდი დისკუსია გაიშალა ენის საკითხების გარშემო, შოლოხოვმა სავსებით გაიზიარა მ. გორკის მოწოდება ენის სიწმინდისათვის ბრძოლისაკენ.

შოლოხოვი დიალოგის შესანიშნავი ოსტატია. ის მშვენივრად გადმოსცემს პერსონაჟების მეტყველების ინდივიდუალურ თავისებურებასა და მასების განწყობას, მათ სოციალურ არსს.

შოლოხოვი ხატავს არა მარტო მასას, არამედ გამომეტყველებელ შტრიხებითა და ინდივიდუალური თვისებებით გამოარჩევს ცალკეულ პორტრეტებსაც. აი, მაგალითად, როგორ წარმოადგენს იგი კონდრატ მაიდანისკოვს: „შუა რიგებიდან ერთი კაზაკი წამოდგა, თავზე მელის ტყავის სამყურა ეხურა, შავი ქურჩი მთლად გახსნილი ჰქონდა. სიტყვა ითხოვა. დაკიდებული ლამპა ირიბულ შექსა სცემდა მის სამყურას, წითური ბეწვები ელავდა და თითქოს იფუტებოდა“.

მწერალი ამჩნევს და ასახავს ისეთ დეტალებს, რომლებიც ცოცხალ სურათს ქმნიან. აღწერს რა ხუტორის საერთო კრების მსვლელობას, შოლოხოვი შენიშნავს: „გაღებულ კარებიდან თამბაქოს ბოლნარევი ორთქლი გამოდიოდა“; „ბრბო სუნთქავდა მზეუჭვრიტას ზეთით, ხახვით, მახორკით, პურის ნაბოყინებით“; „ლამპიდან გველის ენასაგით ავარდა წვეტიანი ალი“.

ისე როგორც „წყნარ დონში“, „გატეხილ ყამირში“ დიდ როლს ასრულებს პეიზაჟი. შოლოხოვი ბუნებას წარმოადგენს როგორც ფერებით, ბგერებითა და სურნელოვნებით შემკულ გასაო-

ცარ სამყაროს, სადაც ყველაფერი გონივრული სიცოცხლით ცოცხლობს. ამ სამყაროს მწერალი უაღრესად კარგად გრძნობს, ხედავს და უსმენს. ყოველივე ამის გადმოცემით შოლოხოვი კარგად აგებინებს თავის ჩანაფიქრს მკითხველს.

გავიხსენოთ რომანის შემდეგი ადგილები: დავიდოვი სოფლად ჩამოდის ნათელ, მხიარულ დღეს. ასევე მხიარულებით არის სავსე მისი შრომა, კეთილშობილია მის წინაშე დასმული ამოცანა. პოლოვცევი კი ხუტორს მოაღწევს გაყინულ-გათოშილ და გულჩათხრობილ ღამეს, როცა „მდინარეს გაღმა ძაღლი ყმუოდა, სინათლე ჭიატობდა“. ეს მაშინვე საშინელ ჩრდილს აყენებს იმ ადამიანს, რომლის გული და გონება შავბნელი აზრებით არის მოცული. მის გამოჩენას რომანში წინ უძღვის გაზაფხულის მოახლოების მანიშნებელი ბუნების ნათელი სურათი. ეს მშვენიერი, მშვიდობიანი სურათი თითქოს უპირისპირდება ნგრევასა და სიკვდილს, რაც შემდეგში მოვლინებულ პოლოვცევს მოაქვს. სხვა შემთხვევაში კი გაზაფხულის სიცოცხლით აღსავსე პეიზაჟი თითქოს ხაზს უსვამს ავტორის განცდებს, რომლებიც კოლექტივიზაციის გამარჯვების დიადი იდეით არის გამოწვეული.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს რომანის მე-19 თავში წარმოდგენილი პეიზაჟი: „ღამეა... გრემიაჩი ლოგის ჩრდილოეთით, შორს, შორს მიბინდული ველების ქეჩოებს იქით, ხეებესა და ხრამებს, გაუვალ ტყეებს იქით საბჭოთა კავშირის დედაქალაქია. მის თავზე ელექტრონის შუქთა წარღვნაა. მათი მოციმციმე ცისდერი ლაპლაპი უხმო ხანძარივით ადგია თავს მრავალსართულიან სახლებს და მთვარისა და ვარსკვლავების გამოუსადეგარ სინათლეს ჩრდილავს.

გრემიაჩი ლოგს ათას ხუთასი კილომეტრით დაშორებული, ღამითაც ქვებში ჩაჭედილი ცხოვრობს მოსკოვი: გაბმით, ძახილით ღრიალებენ ორთქლმავლები, უზარმაზარ ჰარმონიის აკორდებივით გაისმის ავტომობილების სირინოზები, ხრაგუნებენ, ჭყვიან, წკარუნებენ ტრამვაის ვაგონები, ხოლო ლენინის მავზოლეუმს, კრემლის კედელს იქით, მაღალი ცივი ქარი გაბრღილავს ცაში აფართქალებს და ახვევს წითელი დროშის ვეება ქსოვილს. ძირიდან ელექტრონის შუქით განათებული მეწამულად იწვის, ჩუხჩუხებს იგი, ვით სისხლი დაღვრილი. ბორბალივით ატრიალებს ზენა-

რი ქარი, წუთით მოაბრუნებს მიძიდელ დაშვებულ დროშას და იგიც კვლავ აფრიალდება. ბოლო მისი ხან დასავლეთით მიილტვის ხან კი აღმოსავლეთით და წითლად ლაპლაპებს, ვით ალი აჯანყებათა, ბრძოლისთვის უხმობს“.

ამ სტრიქონების კითხვისას ჩვენ ღრმად განვიცდით სოციალისტური სამშობლოს სიდიადეს და კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელი როლის გადამწყვეტ მნიშვნელობას ხალხის ცხოვრებაში. აღწერილ დეტალებში ხაზგასმულია სინათლის, ბგერებისა და მოძრაობის სიუხვე. მოსკოვის მჩქეფარე ცხოვრება ღამითაც კი არ წყდება. იგი აღაგზნებს გრემიაჩილოველებს ახალი, ბედნიერი ცხოვრების მოსაპოვებლად. ამალღებული საზეიმო ტონი უზრუნველყოფილია შესაფერისი რიტმულ-სინტაქსური სტრუქტურით, სიტყვათა წყობა რიტმულ პროზას უახლოვდება.

გრემიაჩი ლოგის სურათი კი მოცემულია საღამოს უამს რბილი ლირიკული ტონით, რაც მას განასხვავებს მოსკოვის სიდიადისაგან და ამით ხაზს უსვამს დედაქალაქის წამყვან როლს ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში.

ამ ამოცანებს ემსახურება გამოყენებული მეტაფორები, ეპიტეტები და შედარებანიც.

„გატეხილი ყამირის“ უდიდესი მნიშვნელობა ის არის, რომ მან ნაყოფიერი გავლენა მარტო საბჭოთა ლიტერატურის განვითარებაზე როდი მოახდინა. შოლოხოვის რომანი აღაფრთოვანებდა მშრომელ მასებს სოციალისტური მშენებლობის ახალ გამარჯვებათა მოსაპოვებლად. იგი მისწვდა ჩვენი ქვეყნის ყველაზე შორეულ კუთხეებსაც კი, ეგზავნებოდა პარტრაიკომებს პარტიული ორგანოების სადირექტივო მითითებებთან ერთად. ჯერ კიდევ ოცდაათიან წლებში „გატეხილი ყამირი“ თარგმნეს უკრაინულ, ბელორუსულ, ქართულ, აზერბაიჯანულ, სომხურ, ყაზახურ, ტაჯიკურ, თურქმენულ, უზბეკურ და სსრ კავშირის ხალხთა სხვა ენებზე. თითქმის ამავე დროს წიგნი ცნობილი გახდა ჩინეთსა და ბულგარეთში, ესპანეთსა და ნორვეგიაში, ჩეხოსლოვაკიასა და პოლონეთში, ამერიკასა და თურქეთში, შვეიცარიასა და იაპონიაში, საფრანგეთსა და გერმანიაში.

შოლოხოვის რომანს დღესაც არ დაუკარგავს თავისი ახალგაზრდული სიახლე და იერი. და ახლა, როდესაც ჩვენ თვალუწვდენელ

ყამირ და ნასვენი მიწებს წარმატებით ვითვისებთ, „გატეხილი ყამირი“ სრულიად ახალი აქტუალობით ჟღერს. იგი ახლობელია ჩვენი ხალხისათვის სოციალიზმის გამარჯვების პათოსით, მასში ბრწყინვალედ არის ასახული ის გრანდიოზული და სახელოვანი გზა, რომელიც განვლეს გლეხობამ და მუშათა კლასმა კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით. „გატეხილი ყამირი“ ამდიდრებს ჩვენი ხალხის რევოლუციურ ენერჯიას და ამასთან საზღვარგარეთელ მშრომელებს ასწავლის ცხოვრებისადმი აქტიურ დამოკიდებულებას.

შოლოხოვის რომანს განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს სახალხო დემოკრატიის ქვეყნებისა და მათი ახალგაზრდა სოციალისტური ლიტერატურისათვის. „გატეხილი ყამირი“ ამ ქვეყნების მშრომელებს აიარალებს ჩვენი ხალხის ისტორიული გამოცდილებით, სოციალისტური მშენებლობის გამოცდილებით.

ამ მხრივ მეტად საინტერესოა პეკინის უნივერსიტეტის პროფესორის ცაო ძინ-ხუას სიტყვები: „შოლოხოვის „გატეხილი ყამირით“ ჩვენი სოფლის ხელმძღვანელი მუშაკები სწავლობენ სიფხიზლეს, მტრის გამოცნობის უნარს, მტრისა, რომელიც თავის დამარცხებას ვერ ურიგდება და მავნებლობას იწყებს“.

შოლოხოვის შემოქმედებითი გამოცდილება მოუწოდებს სახალხო დემოკრატიის ქვეყნების მწერლებს, რომ მათაც უჩვენონ თავისი გლეხობის ბრძოლა კულაკური ჩაგვრისაგან განთავისუფლებისათვის, შრომის კოლექტიურ ფორმებზე გადასვლისათვის. ჩინელი მწერლის ჯოუ ლი-ბოს რომანი „ქარიშხალი“, რუმინელი მწერლის პეტრუ დმიტრიუს მოთხრობა „მგლებზე ნადირობა“, უნგრელი მწერლის ერნე ურბანის პიესა „საბრძოლო მონათვლა“, რომლებიც სოფლის კოლექტიურ შრომაზე გადასვლასა და განმტკიცებას ასახავენ, შოლოხოვის შემოქმედებითი ტრადიციებისადმი მიბაძვას წარმოადგენენ. „გატეხილი ყამირი“ ეხმარება დემოკრატიული ქვეყნების მწერლებს ცხოვრების ღრმად ასახვაში, სოციალისტური რეალიზმის მეთოდის ფართოდ ათვისებაში.

* * *

მ. შოლოხოვი თავისი ქვეყნის მგზნებარე პატრიოტია. ის საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის წევრია.

1934 წლის დამლევს შოლოხოვი საზღვარგარეთ გაემგზავრა. შვეციაში, დანიაში, ინგლისსა და საფრანგეთში ყოფნისას მწერალი მოუთხოვდა საბჭოთა ქვეყნის წარმატებებზე, ამხელდა ბურჟუაზიული პრესის სიყალბესა და ცილისწამებას საბჭოთა კავშირის შესახებ.

1935 წლის 3 იანვარს შოლოხოვმა კოპენჰაგენში გააკეთა მოხსენება თანამედროვე საბჭოთა ლიტერატურაზე. იქ დამსწრე მარტინ ანდერსენ ნეკვ გულთბილად მიესალმა შოლოხოვს როგორც „დიადი საბჭოთა ქვეყნის ლიტერატურის წარმომადგენელს“. შოლოხოვს მიესალმენ აგრეთვე ლონდონის უნივერსიტეტისა და ბრიტანეთის სამხატვრო აკადემიის საუკეთესო პროფესორები. მეგობრულ ხასიათს ატარებდა მისი შეხვედრა საფრანგეთის ლიტერატორებთან. შოლოხოვისათვის განსაკუთრებით ძვირფასი იყო კომუნისტ მწერალ ჟან რიშარ ბლოკთან საუბარი.

1939 წელს შოლოხოვი ბრწყინვალე პატრიოტული სიტყვით გამოვიდა საკავშირო კპ (ბ) XVIII ყრილობაზე. იმავე წელს ის დაჯილდოებულ იქნა ლენინის ორდენით.

დიდი სამამულო ომის წლებში შოლოხოვი მუშაობდა საბჭოთა საინფორმაციო ბიუროში „პრავდისა“ და „კრასნაია ზვეზდის“ კორესპონდენტად. ის ხშირად გადიოდა ფრონტზე, დაიარებოდა სამხედრო ნაწილებში. ამ წლებში შოლოხოვის მიერ დაწერილი ნაწარმოებები — მოთხრობა-ნარკვევი „სიძულვილის მეცნიერება“ და თავები დაუმთავრებელი რომანიდან „ისინი სამშობლოსათვის იბრძოდნენ“ — განიჭჩევიან აზრის სიმდიდრითა და რიგოსანი საბჭოთა მეზრძოლის ფსიქოლოგიის ღრმა განჭკრებით. ამ ნაწარმოებთა გმირები არიან უკვე განმტკიცებული სოციალისტური საზოგადოების ადამიანები, რომლებიც უმაგალითო სიმამაცით იცავენ თავიანთ სამშობლოს. მათი ნიშანდობლივი თვისებაა პირადისა და საზოგადოებრივის ორგანული შერწყმა, საერთო-სახელმწიფოებრივი საქმისათვის პასუხისმგებლობა.

დიდი სამამულო ომის წლებში და ომის შემდგომ პერიოდში შოლოხოვმა დაწერა მთელი რიგი პუბლიცისტური სტატიები და ნარკვევები („გამარჯვება, როგორიც ისტორიას არ სცოდნია“, „სიტყვა სამშობლოზე“ და სხვ.). მწერალი დაჯილდოებულია სამამულო ომის პირველი ხარისხის ორდენით.

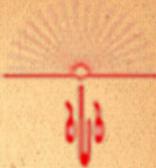
მ. შოლოხოვი უკვე ოც წელზე მეტია თავის სტანიცა ვეშენ-სკაიაში ცხოვრობს და უშუალოდ დაკავშირებულია მშობელ ხალხთან. იგი დაუღალავად შრომობს საყვარელი სამშობლოს საკეთილდღეოდ.

შოლოხოვის შემოქმედებითი დღე იღვევა თავისი ნაწარმოებების გმირებთან განუწყვეტლივ ცოცხალ ურთიერთობაში. მწერალი გარიჟრაჟზე იღვიძებს და კოლმეურნეობებში მინდვრად მიეშურება, მონაწილეობს პარტიული და საბჭოთა ორგანიზაციების მუშაობაში. როდესაც ის შუადღისას შინ ბრუნდება, მას აქ უკვე ახალი ადამიანები ელოდებიან. ისინი მასთან მრავალნაირი საქმის გამო მოდიან. შოლოხოვი იღებს და გულთბილად ესაუბრება კოლმეურნეებს, მუშებს, მწერლებს, მხატვრებს, ჟურნალისტებს. ყველა მათთვის ის დროს პოულობს, უბასუხებს მრავალრიცხოვან წერილებზეც.

შოლოხოვს ახარებს საბჭოთა ადამიანის ზრდა, მისი ახალი თვისებანი და თავის შემოქმედებაში იგი უხვად იყენებს მათზე დაკვირვების მასალას.

წელს საბჭოთა ხალხმა ფართოდ აღნიშნა მიხეილ შოლოხოვის დაბადების 50 წლისთავი. მწერალი კვლავ დაჯილდოებულ იქნა ლენინის ორდენით.

ამჟამად მ. შოლოხოვი ძალ-ღონით სავსეა და ნაყოფიერად განაგრძობს შრომას. ხალხი მისგან კიდევ ბევრს მოელის.

ავტორი—პავლე შიხილის-ძე ლუღუშაური
იბეჭდება ენისა და ლიტერატურის სექციის ბიუროს დადგენილებით
იექციის ბიუროს თავმჯდომარე საქართველოს სსრ მეცნიერებათა
აკადემიის ნამდვილი წევრი—გ. ახვლედიანი
რედაქტორი—ვანო შადური

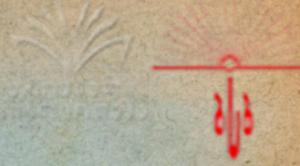
სტამბა „ზარია ვოსტოკა“, თბილისი, რუსთაველის პრ., 42

№ 6247

შეკვეთა № 1604

ტირაჟი 12000

3560 1 856.

П. М. Гудушаури

ТВОРЧЕСТВО МИХАИЛА ШОЛОХОВА

(На грузинском языке)

Издание Общества по распространению политических
и научных знаний Грузинской ССР

Тбилиси

1955

